

Termeni cromatici în limba română și echivalentele lor croate, pe baza povestirii „REM“

Mehanović, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:162670>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-10**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Universitatea din Zagreb
Facultatea de Științe Umaniste și Sociale
Departamentul de Romanistică
Catedra de Limba și Literatura Română

TERMENI CROMATICI ÎN LIMBA ROMÂNĂ ȘI ECHIVALENTELE LOR
CROATE, PE BAZA POVESTIRII „REM“

Lucrare de diplomă

Student: Dora Mehanović

Îndrumători:
dr. sc. Ivana Olujić
dr. sc. Tomislava Bošnjak Botica

Zagreb, ianuarie 2020

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za romanistiku

NAZIVI ZA BOJE U RUMUNJSKOM JEZIKU I NJIHOVI EKVIVALENTI U
HRVATSKOM JEZIKU NA TEMELJU PRIPOVIJESTI „REM”

Studentica: Dora Mehanović

Mentorice:

doc. dr. sc. Ivana Oujčić

viša znan.sur. dr.sc. Tomislava Bošnjak Botica

Zagreb, siječanj 2020.

CUPRINS

Rezumat.....	1
1. Introducere.....	1
2. Clasificarea culorilor	2
2.1. Clasificarea lingvistică a culorilor.....	4
2.1.1. Culorile fundamentale	4
2.1.2. Culorile nefundamentale.....	7
3. Crearea termenilor în limba română.....	8
3.1. Cuvinte împrumutate	8
3.2. Formarea termenilor cromatici.....	8
3.2.1. Derivare	8
3.2.2. Compunere	10
3.3. Combinare	11
4. Numele de culori ca substantive și adjective.....	11
5. Clasificarea gramaticală a numelor de culori	13
5.1. Adjectivele cromatice invariabile.....	13
5.2. Adjectivele cromatice variabile.....	13
6. Termeni cromatici în relații sinonimice, antonimice și omonimice	15
7. Proverbe, zicători, frazeologisme	16
8. Traducerea termenilor cromatici în limba croată	17
8.1. Alb.....	18
8.2. Negru	18
8.3. Roșu.....	19
8.4. Albastru	20
8.5. Verde	23
8.6. Galben	24

8.7. Portocaliu.....	25
8.8. Violet.....	26
8.9. Maro	27
8.10. Gri.....	27
8.11. Roz	28
10. Concluzie.....	28
11. Lista exemplor din corpus	30
Bibliografie:.....	42
Sažetak	44

Rezumat

Numele de culori au făcut obiectul de cercetare ale mai multor studii și lucrări din discipline diferite, de exemplu din fizică și chimie, psihologie, filozofie dar și în lingvistică. Vorbind despre culori trebuie menționat că „termeni cromatici sunt o submulțime lexicală foarte schimbătoare.”¹ De fapt, denumirile culorilor depind de caracterul limbii respective, nu doar de structura gramaticală a limbii, ci și cum limba respectivă formează termeni și cum face relații dintre obiectul și termenul, fiind că vorbind despre culori trebuie considerată și percepția personală, pentru că dicționarul, preluând definiția din fizică, definește culoarea ca „totalitatea radiațiilor de lumină de diferite frecvențe pe care le reflectă corpurile și care creează asupra retinei ochiului o impresie specifică.”²

Această lucrare are ca scopul să facă o cercetare a numelor de culori în limba română pe baza corpusului din povestirea *REM* a lui Mircea Cărtărescu și să facă o scurtă analiză a traducerii în limba croată a numelor de culori din povestirea respectivă. Am ales povestirea lui Mircea Cărtărescu, un poet, prozator, critic literar și publicist român. Povestirea *REM* este partea cărții *Nostalgia* și este aleasă ca corpus pentru că este plină de culori. Autorul descrie un joc de șapte fetițe care pretinde să fie regine. Fiecare dintre ele trebuia să fie regină timp de o zi. Fiecare zi regina respectivă primească o culoare. Au ales șapte culori: *roșu, oranj, galben, verde, albastru, indigo și violet*. Afăra de acest joc, bazat pe culorile spectrului, toată povestirea abundă în culori, și din această cauză este aleasă drept corpus. Mai departe, povestirea *REM* este tradusă în limba croată, așa că putem să facem analiza și comparația termenilor cromatici în limbile respective. Traducerea povestirii *REM* a făcut-o Ivana Olujić. Este publicată în 2011 la editura MeandarMedia, în cadrul volumului *Nostalgija*.

1. Introducere

„Terminologia cromatică din limba română este încadrată, din punct de vedere morfologic, în clasa adjectivului. Termenii cromatici românești care sunt moșteniți din latină pot fi utilizați atât ca adjective, cât și ca substantive.”, accentuează Radu-Golea.³

Mai departe, M. Popescu scrie că vorbind despre termeni cromatici trebuie menționată lucrarea lui A. Mollard-Desfour unde ea scrie că în general, în spațiul cultural european sunt selectate unsprezece / douăsprezece câmpuri lexicale cromatice care desemnează cele șapte

¹ Știmac Ljubas, 2014, p. 91.

² Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, 1998

³ Radu-Golea, 2011, p. 127.

culori fundamentale / primare (*roșu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo, violet*), cele două așa-zise non-culori, *alb* și *negru*, respectiv, cele trei culori derivate *brun, gri* și *roz*.⁴ Din cercetarea lui Moroianu reiese că: „Din punct de vedere etimologic, dintre culorile considerate fundamentale, patru sunt moștenite din latină (*albastru*<*albaster*, *galben*<*galbinus*, *roșu*<*roseus* și *verde*<*viridis*) fiind, în consecință, cuvinte cu o mare frecvență și rezistență în limbă, baze generatoare de numeroase și expresive creații interne, componente ale multor unități frazeologice, atât vechi și populare, cât și neologice, calchiate după modele externe”⁵. În aceeași situație se află și *alb* și *negru*, moștenite, de asemenea, din latină (<*albus*, respectiv *nigrus*). Celelalte patru nume de culori, (*gri, indigo, oranj* și *violet*), scrie Moroianu, sunt împrumuturi neologice din limba franceză. Mai departe Moroianu menționează că „numele de culori și derivatele lor au pătruns în toponimie și în antroponimie, se folosesc frecvent în legătură cu numele de plante și de animale și au intrat, datorită concreteței lor vizuale, în limbajele argotice.”⁶ Ele au o mare putere analogică, formală și, în egală măsură, semantică, fiind unul dintre exemplele care arată caracterul sistematic al vocabularului și rolul atracțiilor de diverse feluri (sinonimice, antonimice și paronimice) în formarea cuvintelor și în diversificarea lor semantică.

2. Clasificarea culorilor

Vorbind despre culori, și despre clasificarea culorilor, trebuie spus care este definiție culorilor și care clasificări cunoaștem. Cum s-a spus deja și mai, sus culoarea este „totalitatea radiațiilor de lumină de diferite frecvențe pe care le reflectă corpurile și care creează asupra retinei o impresie specifică; aspectul colorat al corpurilor”.⁷ Dar cum se, în afară de împărțire la culorile fundamentale și nefundamentale, clasifică culori?

Pentru culorile în fizică, există termenul *spectru vizibil*. Spectrul vizibil (numit uneori „*spectruloptic*”) reprezintă domeniul spectrului electromagnetic ce este vizibil și poate fi detectat de ochiul uman fără mijloace ajutătoare. „Radițiile electromagnetice din acest interval de lungimi de undă se numesc lumină (vizibilă). În condiții normale ochiul uman percepe în aer lungimile de undă din domeniul 380 - 750 nm (nanometri).”⁸ Pentru culorile pe care putem să le observăm sau *culorile vizibile* există acronim ROGVAIV, scris și R.O.G.V.A.I.V sau Rogvaiv. „Este un acronim provenind de la culorile vizibile (**roșu, oranj,**

⁴Popescu, 2014, p. 2.

⁵Moroianu, 2011, p. 1.

⁶Moroianu, 2011, p. 1.

⁷ Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, 1998

⁸ ro.wikipedia.org/wiki/Spectru_vizibil

galben, verde, albastru, indigo și violet) și care reprezintă o formulă mnemotehnică pentru reținerea mai ușoară a culorilor și a ordinii lor din spectrul vizibil.”⁹

Mai departe, culorile în arte plastice sunt împărțite în trei grupuri: culorile primare, culorile secundare (sau complementare) și terțiare. Vorbind despre clasificarea culorilor în primare, secundare și terțiare, trebuie menționat Johannes Itten, un pictor elvețian, care a observat că cele trei culori care amestecate dau gri și deci creează un echilibru armonios sunt: *galbenul*, *roșul* și *albastrul*. A numit, așadar, aceste culori *primare*. Pentru fiecare culoare *primară*, a identificat respectiva culoare *complementară*: pornind de la cele trei culori principale, dacă eliminăm una și le adunăm pe cele două rămase, se obține o culoare care, adunată cu cea eliminată inițial, generează din nou gri. Culorile secundare (sau complementare) sunt deci *verde*, *portocaliu* și *violet*. Culorile terțiare se obțin amestecând o culoare primară cu cea secundară învecinată.

Fig. 1. Spectrul de culori (Preluat de pe pagină <https://www.researchgate.net/figure/Johannes-Itten>)

Cu ajutorul imaginii putem să explicăm formarea culorilor secundare și terțiare. Amestecând culoarea *albastru* și *galben* se formează culoarea secundară *verde*, iar apoi culoarea primară *albastru* și culoarea secundară *verde* amestecate generează culoarea terțiară *turcoaz*.

Mai departe, culorile sunt împărțite în culorile reci și calde. Contrastul cald-rece se produce când două culori sunt capabile să provoace senzația de cald, respectiv senzația de rece. După cum explică J. Itten în manualul său, „(...) ideea de a ne dori să identificăm, în câmpul percepției optice a culorilor, o componentă termică, poate trezi uimire.”¹⁰ După experiment, J. Itten a ajuns la concluzie că în două laboratoare diferite, unul vopsit în verde-albastru și celălalt în roșu-portocaliu, sensibilitatea personală la frig sau la cald diferea cu trei-

⁹ ro.wikipedia.org/wiki/ROGVAIV

¹⁰ <https://editurafrontiera.ro/cinci-lectii-despre-culoare-iv/>

patru grade. El explică acest lucru cu date științifice, unde s-a dovedit că verdele-albastru încetinește circulația sângelui, în timp ce roșul-portocaliu o intensifică. J. Itten susține că pe cercul cromatic, roșul-portocaliu și verdele-albastru constituie cei doi poli ai contrastului cald-rece.¹¹

2.1. Clasificarea lingvistică a culorilor

În limba româna culorile fundamentale, în conformitate cu Micul dicționar academic¹² sunt definite ca: „*Fiecare dintre culorile (roșu, galben și albastru) care nu pot fi obținute prin amestecul altor culori și care, amestecate între ele, dau toate celelalte culori*”. Aceasta definiție este definiția generală. Definiția lingvistică a culorilor am găsit doar în textul lui Berlin și Kay: „...deși limbile diferite codifică în vocabularul lor un număr diferit de categorii de culori fundamentale, există un inventar total universal de exact unsprezece categorii de culori fundamentale, din care sunt luate întotdeauna cele unsprezece sau mai puține culori fundamentale din orice limba dată. Unsprezece categorii ale culorilor fundamentale sunt *alb, negru, roșu, verde, galben, albastru, maro, violet, roz, portocaliu și gri*.”¹³ Vorbind despre numele de culori vorbim despre o clasă foarte mare care crește în fiecare zi. Fiindcă este clasa mare, necesită și subclasificare.

2.1.1. Culorile fundamentale

Conform teoriei lui Berlin și Kay, există culorile fundamentale sau în limba engleză –*basic color terms*. Este termenul pe care l-au introdus Berlin și Kay în lucrarea lor din 1969.

În lucrarea lor, Berlin și Kay scriu despre existența unei universalii semantice în domeniul termenilor cromatici și despre dezvoltarea lor istorică: „Cercetare raportată aici indică faptul că există universalii semantice în domeniul vocabularului de culori. În plus, aceste universalii par să fie legate cu dezvoltarea istorică a tuturor limbilor într-un mod care poate fi denumit în mod corespunzător evolutiv. Date experimentale au fost colectate de studenți și autori de la informatori vorbitori de limba maternă...”¹⁴ Date culese de la informatori au fost completate cu date scrise (din dicționare, gramatici etc.). Cercetarea lui Berlin și Kay se bazează pe nouăzeci și opt de limbi. „Ipoteza noastră este bazată pe experiența noastră intuitivă în câteva limbi de trei ramurimari independente. Convingereanoastră a fost că nume de culori se traduc foarte ușor între diferite perechi de limbi neînrudite, prin urmare teza relativității lingvistice extreme nu poate fi validă...Se pare

¹¹<https://editurafrontiera.ro/cinci-lectii-despre-culoare-iv/>

¹²Micul dicționar academic, ediția a II-a, 2010

¹³Berlin, Kay, 1969, p. 2

¹⁴Berlin, Kay, 1969, p. 1.

că, deși limbile diferite codifică în vocabularul lor un număr diferit de categorii de culori fundamentale, există un inventar total universal de exact unsprezece categorii de culori fundamentale, din care sunt luate întotdeauna cele unsprezece sau mai puține culori fundamentale din orice limba dată.”¹⁵Cele unsprezece culori fundamentale sunt:*alb, negru, roșu, verde, galben, albastru, maro, violet, roz, portocaliu și gri*. Mai departe Berlin și Kay au descoperit că dacă o limbă are mai puțin de unsprezece categorii ale culorilor fundamentale, există restricții stricte în ce categorii pot să le aibă.”¹⁶Restricțiile de distribuție a termenilor de culoare în limbi sunt:

- 1) Toate limbile au termeni pentru culorile *alb* și *negru*.
- 2) Dacă limba respectivă are trei termeni, obține în plus termenul pentru culoarea *roșu*.
- 3) Dacă limba respectivă are patru termeni, conține în plus termenul pentru culoarea *verde* sau *galben* (dar nu pentru amandouă).
- 4) Dacă limba respectivă conține cinci termeni, obține în plus termeni pentru *verde* și *galben*.
- 5) Dacă limba respectivă conține șase termeni, obține în plus termenul pentru culoarea *albastru*.
- 6) Dacă limba respectivă conține șapte termeni, obține în plus termenul pentru culoarea *maro*.
- 7) Dacă limba respectivă conține opt termeni sau mai multe, obține în plus termenul pentru culoarea *violet, roz, portocaliu, gri*, sau o combinație între acestea.

Vorbind despre culorile fundamentale în limba română putem să spunem că există unsprezece culori fundamentale dacă facem clasificarea după Berlin și Kay, dar –putem să vorbim și despre douăsprezece culori fundamentale când vorbitori fac diferența dintre *albastru* și *indigo*. În lucrarea Mihaela Popescu a propus lista de douăsprezece nume de culori fundamentale în limba română. Această listă M. Popescu a preluat-o din lucrarea lui A. Mollard-Desfour în care el scrie despre culorile fundamentale: „În general, în spațiul cultural european sunt selectate unsprezece/douăsprezece câmpuri lexicale cromatice care desemnează cele șapte culori fundamentale/primare (/ROȘU/, /PORTOCALIU/, /GALBEN/, /VERDE/, /ALBASTRU/, /INDIGO/, /VIOLET/), cele două așa-zise non-culori, /ALB/ și /NEGRU/, respectiv, cele trei culori derivate /BRUN/, /GRI/ și /ROZ/”¹⁷. Mai departe trebuie observat și care definiție oferă dicționarul. De exemplu culoarea *albastru* se descrie așa: 1) *Care are*

¹⁵Berlin, Kay, 1969, p. 2.

¹⁶Berlin, Kay, 1969, p. 3.

¹⁷Popescu, 2014, p. 2.

culoarea cerului senin; 2) *A cincea culoare din spectrul solar*¹⁸; și în același dicționar culoarea *indigo* are definiția următoare: 1) *Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, aflată între albastru și violet*; 2) *Care are culoarea indigo*. În corpusul folosit, scriitorul Mircea Cărtărescu, care organizează povestea lui în jurul culorilor din spectrul, de asemenea, face diferența dintre *albastru* și *indigo*: *Cel mai larg l-am tras cu cretă violetă, în interiorul lui am desenat altul cu cretă indigo, următorul era albastru, următorul verde, apoi galben și oranj...* Mai departe, trebuie observat și asemănare cu limba croată în care „partea vorbitorilor folosesc doi termeni pentru culoarea albastru: *modra* și *plava*.”¹⁹ Deci, și în limba croată putem să vorbim despre douăsprezece culori fundamentale.

Există și încă o incertitudine: culoarea *maro* sau *brun* și dacă există diferența dintre cei doi termeni cromatici. A. Mollard-Desfour propune lista numelor de culori fundamentale unde menționează termenul cromatic *brun*– sau, cel puțin, așa traduce M. Popescu –, dar vorbitorii limbii române mai des folosesc termenul *maro*. Când cautăm termenul *maro* în dicționar se vede că definiția sa este: „De culoarea castanei coapte; brun-roșcat, castaniu.” și pentru termenul *brun* definiția propusă este: „Culoare cafeniu închis.”²⁰. Culoare *brun* este folosită în exemple unde se descrie culoarea părului sau pielei oamenilor. *Maro* este termenul împrumutat din limba franceză (*marron*) și mai des pentru el este oferat sinonim brun-roșcat, deci putem să concludăm că este vorba despre doi culori sau nuanțe. În povestirea REM culoarea *brun* este folosită în două forme: *brunul* (*brunul celor Cinci seri*) care este tradus ca *tamnosedă* (*tamnosedă Pet večeri*) și *brunet* care, cum am scris, mai des are funcție descrieri părului sau pielei oamenilor: „*un doctor brunet / tamnokosi doktor, Era foarte brunet / Bio je vrlo tamnokos.*” În timp ce Mircea Cărtărescu folosește culoarea brun doar pentru descrierea oamenilor, culoarea maro folosește cu substantive neînsuflețite: „*acoperișuri maro / smeđim krovovima, dreptunghiuri maro / smeđe pravokutnike, ață maro / smeđi ... konac*”. Putem conchide, pe baza corpusului și dicționarelor, că termenul cromatic *maro* se folosește pentru substantive neînsuflețite și termenul *brun* se folosește mai des pentru descrierea părului uman, eventual și pielii umane..

Dintre culorile fundamentale românești există șase culori nederivate, patru sunt preluate din limba franceză (*violet, roz, gri, maro*) și una este derivată cu sufixul (*portocaliu* < *portocală* + *-iu*). Alături de *violet* în limba română se folosește și termenul *mov* care este, de

¹⁸Micul dicționar academic, ediția a II-a, 2010

¹⁹Bošnjak Botica, Olujić, 2016, p. 9.

²⁰Amandouă definiție sunt preluate din Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugată), 2009

asemenea, preluat din limba franceză. În dicționare termenul *mov* este definit ca „violet închis”, dar în general se folosește ca sinonim cu *violet*, semnaleză Bošnjak Botica și Olujić.²¹

În continuare, Bošnjak Botica și Olujić în lucrarea lor au menționat caracteristici culorilor fundamentale. Au făcut aceste caracteristici pe bază modelului lui Steinvall. În lucrarea lor, Bošnjak Botica și Olujić scriu despre caracteristicile culorilor fundamentale și aceste caracteristici se pot vedea și în povestirea REM: 1) culorile fundamentale sunt folosite ca modificatoare (șosete albe; un lac albastru; un trandafir roșu); 2) pot fi modificate prin sufixe derivate specifice, de exemplu *-ui* (cu ape albăstrui < albastru + *-ui*; pe pielea gălbuie < galben + *-ui*; globuri gălbui de balegă); 3) culorile fundamentale sunt dese, de exemplu în povestirea REM culoarea *albastru* se repetă aproximativ de treizeci de ori, culoarea *roșu* se repetă de patruzeci de ori, dar culoarea *azuriu* (care nu este culoare fundamentală) se repetă doar de nouă ori; 4) au semnificația metaforică (cu o voce albă); 5) sunt în legatură tare și dacă nu există subordonarea componentelor (*Lumina galben-verde*). Dar nu toate culorile fundamentale au toate aceste caracteristici. De exemplu, culoarea *portocaliu* nu se întâlnește des în colocații și este derivată cu sufixul *-iu* așa că nu poate fi modificată mai departe. Cum s-a spus deja, deși uni menționează *brun* în listă culorilor fundamentale, vorbitorii limbii române folosesc mai des termenul *maro*, adjectivul *brun* fiind rezervat pentru culoarea părului. Frecvența celor două termeni – *brun/brunet* și *maro* – nu diferă totuși mult în corpusul ales. În povestirea REM termenul *brun* este menționat doar de două ori în forma substantivului *brunet*, în timp ce termenul *maro* este menționat de trei ori.

2.1.2. Culorile nefundamentale

Bošnjak Botica și Olujić în lucrarea lor, continuând ideile altor cercetători, scriu că lângă culorile fundamentale în fiecare limbă există și culorile nefundamentale (*non-basic color terms*), nuanțe. Culorile nefundamentale pot să fie diferite în fiecare limbă. Caracteristicile culorilor nefundamentale, derivate sunt, de exemplu: 1) culorile derivate sunt stimulate de obiectul din mediu înconjurător (*dacă deschidea pînă la trandafiri culoarea unuia dintre ziduri, îl înnegrea pe celălalt pînă la nuanța vișinii putrede*), 2) sunt formate cu sufixe derivate, de exemplu *-iu* (*carton stacojiu; un dreptunghi azuriu*), 3) aproape în întregime se folosesc pentru descriere (*în toga ta crem; în jurul meu fluturași bej și cenușii*), 4) apar în textele specifice (despre modă, cultură, machiaj etc.), 5) în mare parte sunt definite neconsistente în dicționare²².

²¹Bošnjak Botica, Olujić, 2016, p. 10.

²²Stabilit în cercetarea anterioară din Jelaska, Civkić, 2005

3. Crearea termenilor în limba română

Vom vorbi despre trei moduri în care limbă română formează termeni cromatici;

1) împrumutare; 2) formare; 3) combinare

Vom face trei grupuri pe bază structurii sintactice a cuvintelor și pe bază modelelor formați. Cele mai importante moduri de constituire a termenilor pentru culori sunt formarea și combinarea cuvintelor.

3.1. Cuvinte împrumutate

Cum scriu Bošnjak Botica și Olujić, există doi moduri în care limba respectivă împrumută termeni de culori: 1) preia cuvântul în forma exactă în care există în alta limbă, fără sau cu adaptarea mică (*alunițele... devenind violete, o fișie de satin mov*), 2) traduce sintagma întreagă (*gri-șoarece*²³).²⁴

3.2. Formarea termenilor cromatici

3.2.1. Derivare

Radu-Golea determină că în limba română termeni de culori se formează cu sufixe: *-atic, -ior, -ișor, -iu, -ui, -uliuetc.*²⁵

Bošnjak Botica și Olujić în lucrarea lor scriu că sufixele *-atic, -ior, -ișor, -uliue* semnaleză că obiceiul despre care vorbim conține culoarea respectivă în măsura mai puțină. Același sens pot să aiba și sufixele *-ui* și *-iu, -uri* dar ele nu au sensul deminutiv și pot fi folosite pentru formarea culorilor din obiecte.²⁶ Exemple pentru a susține aceste afirmații găsim în povestirea REM: *o căldură roșiatică* < *roșu* + *-atic*; *Cîte un vierme albicios* < *alb* + *-icios*; *vărgată cu portocaliu* < *portocală* + *-iu* (termen cromatic format dintr-un substantiv concret).

Radu-Golea scrie că după structură, adjectivele cromatice pot fi derivate cu sufixe:

a) adjectivele: substantiv + *-iu*,

adjectiv + *-ui, -et, -ios / ios, -os, -aliu, -etic, -ineț, -auriu / -ăriu*;

b) diminutivele: *-el, -ișor, -ior, -uț, -aș*;

c) agumentative: *-an, -ovan, -odan*;

d) participiale: *-at, -it.*²⁷

²³Exemplu preluat din Olujić, Bošnjak Botica, 2016, p. 12.

²⁴Bošnjak Botica, Olujić, 2016, p. 12.

²⁵Radu-Golea, 2011, p. 128.

²⁶Bošnjak Botica, Olujić, 2016, p. 13.

²⁷Radu-Golea, 2011, p. 130.

Din clasa adjectivală, pentru substantive + *-iu* găsim multe exemple în povestire REM: *alta cu titlu purpuriu* < *purpur* + *-iu*; *care purta acum un halat vișiniu* < *vișină* + *-iu*; *Albul, ochilor îi reflecta soarele portocaliu în scînteii de lumină* < *portocală* + *-iu*; *cu un buchețel liliachiu* < *liliac* + *-iu*; *Lumina...cădea atît de tăios peste edificiul acesta neașteptat, încît, dacă deschidea pînă la trandafiriu culoarea unuia dintre ziduri, îl înnegrea pe celălalt pînă la...* < *trandafir* + *-iu*. De asemenea și pentru adjectiv + *-iu*: *pe cerul alburiiu* < *alboare* + *-iu*; *străbătînd aerul vinețiu* < *vînat* + *-iu* etc.; *-ui*: *plapumă cu ape albastrii* < *albastu* + *-ui*; *o aplică de plastic alb-gălbui* < *galben* + *-ui*; *înconjurate de casele verzui* < *verde* + *-ui* etc.; *-et*: *Era foarte brunet* < *brun* + *-et* etc.; *-ios* / *-icios*: *s-a părut și mai albicioasă* < *alb* + *-icios* etc.; *-atic*: *o căldură roșiatică* < *roșu* + *-atic* etc.; *-aliu*: *Rozaliuverzuliu* < *roz* + *-aliu*, *verde* + *-aliu*; etc.; *-etic*: *peisaj de clădiri roșietice* < *roșu* + *-etic* etc. Doar pentru sufixe *-os*, *-ineț* și *-ariu* / *-ăriu* în povestire REM nu există exemple. Următoare exemple sunt preluate din lucrarea lui Radu-Golea: *-os*: *gălbejos* < *galben* + *-os* etc.; *-ineț*: *albineț* < *alb* + *-ineț*; *gălbineț* < *galben* + *-ineț* etc.; *-ariu* / *-ăriu*: *brumării* < *brumă* + *-ăriu* etc.;²⁸ Vorbind despre sufixe diminutive, în povestirea REM nu găsim exemple. Exemple sunt oferite în Radu-Golea, 2011, p. 132.: *-el*: *albăstrel* < *albastru* + *-el*. *-ișor*: *albișor* < *alb* + *-ișor*; *verzișor* < *verde* + *-ișor*; *negrișor* < *negru* + *-ișor* etc.; *-ior*: *gălbior* < *galben* + *-ior*; *albăstriior* < *albastru* + *-ior*, *roșiior* < *roșu* + *-ior* etc.; *-uț*: *negruț* < *negru* + *-uț*; *albuț* < *alb* + *-uț* etc.; *-aș*: *gălbenaș* < *galben* + *-aș* etc. Același caz este și cu agumentative. Exemple pentru *-an* și *-odan* nu putem să găsim în povestire REM, ci preluăm din Radu-Golea, 2011: *-an*: *bălan* < *băl* + *-an* etc.; *-odan*: *roșcodan* < *roșcă* + *-odan*. Doar sufixul *-ovan* este prezent în corpus: *o mireasă roșcovană* < *roșcă* + *-ovan*. Pentru sufixe participiale toate exemplele sunt din corpusul: *-at*: *pe toată pielea ei roșcată* < *roșcă* + *-at* etc.; *-it*: *un număr îngălbenit din România literar* < *în* + *galben* + *-it*; *în patul înroșit de amur* < *în* + *roșu* + *-it*.

În continuare Radu-Golea menționează sufixul *-iu*, care în limba română formează termene de culori mai des. Termeni pentru culori pot fi formați din numele pentru obiectul derivat cu sufixul.²⁹ Exemple prezentate sunt din povestire REM: *-ui* (niciun exemplu); *pachet auriu* < *aur* + *-iu*; *capătul ei era din metal arămiu* < *aramă* + *-iu*.

²⁸Exemplu preluat din Radu-Golea, 2011, p. 132.

²⁹Radu-Golea, 2011, p. 130.

3.2.2. Compunere

Cu cuvintele lui Theodor Hristea „compunerea este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care două sau mai multe cuvinte (de obicei în calitate de unități lexicale distincte) se unesc și dau naștere unui cuvânt nou.”³⁰ Cuvintele compuse se pot obține prin mai multe metode. În limba română, formarea de cuvinte prin compunere este mai puțin productivă față de derivare. Radu-Golea scrie despre moduri în care se realizează compunerea în cazul termenilor cromatici:

- 1) dintr-un adjectiv însoțit de un alt adjectiv, primul fiind un termen cromatic sau din două adjective cromatice;
- 2) dintr-un adjectiv cromatic însoțit de un alt adjectiv, provenit din verb la participiu;
- 3) dintr-un adjectiv cromatic și un substantiv comun;
- 4) dintr-un adjectiv cromatic și un substantiv propriu (antroponim sau toponim);
- 5) dintr-un adjectiv cromatic substantivizat urmat de o prepoziție și de un substantiv comun;
- 6) dintr-un adjectiv însoțit de un numeral – termenul astfel format indică o anumită nuanță a culorii; prin raportare la un număr, nuanțele pot fi comparate între ele (numărul mic indică o anumită nuanță, mai deschisă, numărul mare indică o altă nuanță, mai închisă).³¹ Pentru puncte 1, 2 și 3 am găsit exemple în povestire REM: 1) adjectiv însoțit de un alt adjectiv, primul fiind un termen cromatic: *alb lăptos*; două adjective cromatice: *albastru-verzui*; *verde-albastru-galben-transparent*; *o aplică de plastic alb-gălbui înfățișînd un copil pe oliță*; *albastră-aburoasă*; 2) adjectiv cromatic însoțit de un alt adjectiv, provenit din verb la participiu: *o panglicuță de catifea verde închis*; *un roșu închis ca vișina*; *capacul albastru mai închis*; *în pantalonii de velur verde închis*; *părul blond deschis*; 3) adjectiv cromatic și un substantiv comun: *un fond de ten...roz-bonbon*. Exemple pentru puncte 4, 5 și 6 preluăm din lucrarea lui Radu-Golea, 2011, p. 131., 132.: 4) adjectiv cromatic și un substantiv propriu (antroponim sau toponim): *albastru Marie-Louise*; *albastru Alice*; *bleu Mamaia* 5) adjectiv cromatic substantivizat urmat de o prepoziție și de un substantiv comun: *albastru-de-cobalt*; *negru-de-plută*; 6) adjectiv însoțit de un numeral – termenul astfel format indică o anumită nuanță a culorii; prin raportare la un număr, nuanțele pot fi comparate între ele (numărul mic indică o anumită nuanță, mai deschisă, numărul mare indică o altă nuanță, mai închisă): *alb 13*; *alb 42*. Mai departe Radu-Golea scrie că se pot distinge substantivele care au

³⁰Hristea, 1984, p. 95.

³¹ Radu-Golea, 2011, p. 131., 132.

devenit numele de culori independente³² și pentru această afirmație se poate oferi un exemplu din corpus: *pe celălalt pînă la nuanța vișinii putrede*.

3.3. Combinare

Acesta forma numelor de culori putem să observăm și ca modificare a numelor de culori menționate mai sus în text. Bošnjak Botica și Olujić³³ în lucrarea lor scriu că în limba română există două feluri în care se face combinarea pe care le susținem cu următoarele exemple:

1) Culoarea + obiect: *culoarea fisticului; ciorapi de culoarea cafelei cu lapte; culoarea indigoului; de culoarea sidefului vechi*. Unele dintre aceste culori pot fi exprimate și cu alte mijloace: *fistichiu; cafea cu lapte; indigo*;

2) Adjectivul + ca + substantivul: *de la galben ca lămîia pînă la violet ca panseaua; azuriu și roșu ca purpura; crab roșu ca sîngele; alb ca laptele; holul negru ca smoala; verde ca smaraldul*.

Este evident că în cazul primului grup de exemple Radu-Golea și Bošnjak Botica și Olujić folosesc termeni diferiți pentru același fenomen. Al doilea grup, însă, nu este inclus în categorizarea făcută de C. Radu-Golea.

4. Numele de culori ca substantive și adjective

În textul de mai sus am zis că în limba română termenii cromatici care provin din limba latină pot fi utilizați ca adjective și ca substantive. Cu cuvintele Cristinei Radu-Golea „Valoarea substantivală este, de regulă, subordonată celei adjectivale; un adjectiv cromatic își schimbă valoarea gramaticală și devine substantiv, dacă poate să fie supus următoarelor procedee: 1) articularea cu articol hotărât; 2) asocierea cu un cuvânt din clasa determinanților; 3) elipsa termenului regent dintr-o îmbinare fixă; 4) atașarea mărcilor de vocativ: *-o* și *-le*³⁴ Exemplele pentru articularea cu articol hotărât sunt găsite în corpus: *albăstriul fizie al Pădurii de mesteceni; griul perlat al Dueliștilor; roșul murdar al Iluminării; vernilul și sepia și brunul celor Cinci seri* (toate legate de descrierea copertelor unor cărți).

Două blonde este exemplu care oferă Radu-Golea pentru asocierea cu un cuvânt din clasa determinanților. Dar exemplu pentru elipsa termenului regent dintr-o îmbinare fixă o găsim în corpus: *curtea bine îngrijită, ... , cu spaliere de roșii* – în acest caz „substantiv

³²Bošnjak Botica, Olujić, 2016, p. 18.

³³Bošnjak Botica, Olujić, 2016, p. 19.

³⁴Radu-Golea, 2011, p. 127.

femininroșiea evoluat gramatical prin schimbarea clasei morfologice (provenind din formele de feminin singular ale adjectivelor corensunzătoare, moștenite) și au preluat, printr-o restrângere semantică (datorată procedurii sintactice de segmentare a unei structuri de tipul substantiv + adjectiv), sensul substantivului înlăturat.”³⁵La același pagina Radu-Golea oferă și exemplu pentru atașarea mărcilor de vocativ: *-o* și *-le*: *blondo, roșcato, negrule*.

Mai departe Radu-Golea explică cum niște adjectivele nume de culori pot să devină și termeni generici sau *nume comune*, care, menționează autorul „indică apartenența la o anumită grupare”.³⁶Menționează termen generic *roșiicare* în limba actuală înseamnă „comuniștii”, apoi termenul *verzii* – în limba actuală, îi desemnează pe „ecologiști” sau poate fi folosit pentru a denumi „dolarii”. Trebuie observat că aceeași situație, când nume de culori devin termeni generici, putem să observăm și în limba croată, de fapt cu exemple identice. Deci, în limba croată termenul *crveni* la fel desemnează pe comuniștii și termenul *zeleni* indică că este vorba despre ecologiști.

Termene de culori pot să aibă și un procedeu invers, când adjectivele cromatice se formează de la substantive:

1) prin derivare, cu sufixe (*în plastic cenușiu* < *cenușă* + *-iu*; *cu sideful trandafiriu* < *trandafir* + *-iu*);

2) prin compunere (*O pădure verde-aurie*, *aerul era de un verde-negru*; *Lumina galben-verde*);

3) prin conversiune se obține un adjectiv dintr-un substantiv: *blondă* (denumire pentru o femeie cu părul blond).

Radu-Golea continuă și scrie că în limba română actuală, tot mai multe substantive (de cele mai multe ori neologisme), nume comune, dezvoltă un sens secundar, de apreciere cromatică, ele devenind și nume de culori: *amarant* „roșu-violet”; *sepia* „cafeniu-deschis”(exemple din povestirea REM: *vernulul și sepia și brunul celor Cinci seri*); *lavandă* „albastru-deschis”. De asemenea scrie că prin conversiune, adjectivele se pot adverbializa, când determină un verb care implică ideea de percepție vizuală; în acest caz, termenii cromatici au sens figurat: *a vedea negru / albastru / roșu în fața ochilor (de furie)* – se spune referitor la cineva, când se enervează foarte rău.³⁷

„În limba română, toate adjectivele cromatice care provin din limba latină, se pot converti în verbe: a albi, a (în) roși, a (în) verzi, a (în) gălbeni etc.”, menționează Radu-

³⁵Radu-Golea, 2011, p. 127.

³⁶Radu-Golea, 2011, p. 127

³⁷Radu-Golea, 2011, p. 128.

Golea³⁸ și această afirmație se poate demonstra cu exemple din povestirea REM: *un număr îngălbenit* < în + galben + -it; *cinci colțuri care reușea să înroșească zăpada* < în + roși; *în mijlocul pajiștilor înverzite* < în + verde + -it.

5. Clasificarea gramaticală a numelor de culori

5.1. Adjectivele cromatice invariabile

Prin cuvintele Radu-Golea, adjectivele cromatice invariabile³⁹ alcătuiesc o singură clasă (în general neologisme): *gri, lila, maro, oliv, vernil* etc. (*o spuză de fluturași gri și bej; cu acoperișuri maro*). Structura fonetică a adjectivelor neologice invariabile este diversă, unele sunt monosilabice (*bleu, roz, bej* etc.), altele plurisilabice (*corai, oranj, sepia, vernil, turcoaz* etc.), și multe au vocalica finală accentuată: *bordo, indigo, maro* etc.

Mai departe, Radu-Golea scrie despre o tendință care se manifestă în limba română actuală este aceea că, „numeroase adjective invariabile tind să se adapteze diferitelor tipuri flexionare”⁴⁰: de exemplu în GALR⁴¹ *kaki* este folosit ca adjectiv cu trei forme flexionare (*veston kakiu, manta kakie, pantaloni kakii*), pe când *Marele dicționar ortografic al limbii române* și majoritatea celorlalte dicționare susțin că adjectiv *kaki* este invariabil. „*Bleumarin, mov* și *roz* tind să se adapteze la adjectivele variabile cu patru forme flexionare”⁴² (un exemplu din corpus: *dacă alunițele ... devenind violete, roze*).

În continuare autorul menționează că termeni compuși din două adjective sunt mai des invariabile (*o panglicuță de catifeaverde închis; Lumina galben-verde*)⁴³. Subliniază că uneori aceste adjective pot fi variabile, în funcție de context: *Avea o rochie albastru-închisă*. Pentru acest caz, GALR specifică faptul că „normală ar fi flexiunea primului termen, ultimul având mai curând comportament adverbial.”⁴⁴

5.2. Adjectivele cromatice variabile

Din lucrarea Cristinei Radu-Golea⁴⁵ aflăm ca, în limba română, adjectivele cromatice, nearticulate, putem să împărțim în clase flexionare care formăm după numărul de forme

³⁸ Radu-Golea, 2011, p. 128.

³⁹ În flexiunea lor nu se realizează nicio opoziție pertinentă.

⁴⁰ Radu-Golea, 2011, p. 130.

⁴¹ Gramatica limbii române, I., 2008, p. 152. (GALR)

⁴² Exemplu din povestirea „REM”

⁴³ Exemple din povestirea „REM”

⁴⁴ Citat după Radu-Golea, 2011, p. 130.

⁴⁵ Radu-Golea, 2011, p. 129.

distincte:1) adjective cu patru forme flexionare: *alb, negru*;2) adjective cu trei forme flexionare: *castaniu* (are forma de feminin în -e, iar pluralul în -i);3) adjective cu două forme flexionare: *gălbui* - din această categorie fac parte acele adjective care nu disting numărul.

Exemple găsite în corpusul nostru pentru: adjective cu patru forme flexionare: *alb ca laptele, în bluză albă, aricii albi, cu numele albe; aerul galben, o biserică galbenă, urși galbeni, păpădii galbene; un fum albastru, apa intens albastră, ochi albaştri, flori albastre*; adjective cu trei forme flexionare: *dintr-o șuviță castanie* (nu apar și celelalte forme); adjective cu două forme flexionare: *globuri gălbui, fildeșul gălbui, o mică bilă gălbuie*.

Această clasificare, propusă de Maria Manoliu-Manea, este simplificată, și se realizează în funcție de flexiune, dar Radu-Golea⁴⁶ afirmă ca adjectivele variabile se împart în șapte clase distincte. Susține și teză că adjectivele cromatice în limba română (cele moștenite din latină și neologice) demonstrează gradul mare de flexibilitate și pot să fie încadrate în șase din cele șapte clase (Toate exemple, în afară de exemplele pentru adjectivele diminutive, sunt din povestirea REM):

1) Clasa adjectivelor cu patru forme flexionare distincte, care realizează opoziții pertinente de gen, număr și caz:

a) adjectivele cromatice cu temă consonantică și desinență zero la masculin nominativ singular: *alb, galben* (*șipcide lemn galben; cu o biserică galbenă; urși galbeni; acoperită cu păpădii galbene*);

b) adjectivele cu desinența -u la masculin nominativ singular: *albastru, negru* (*Avea botul negru; își trage peste cap și helanca neagră; în pod privind contururile negre*);

c) adjectivele diminutive: *roșcașel, albicel, albăstrel*;⁴⁷

2) Clasa adjectivelor care realizează opozițiile de număr și de caz, iar opozițiile de gen numai la singular: adjective derivate cu sufixul -iu: *albiu* < *alb* + *-iu*; *cenușiu* < *cenușă* + *-iu*; *pământiu* < *pământ* + *-iu*; *castaniu* < *castană* + *-iu* etc. și adjectivul *roșu* (*învelită în plastic cenușiu; Era o lume cenușie; în jurul meu fluturași bej și cenușii; două blănițe cenușii de iepure*);

3) Clasa adjectivelor caracterizate prin realizarea opozițiilor de gen și a celor de număr - numai la masculin, precum și prin neutralizarea opoziției de caz: adjectivele terminate în -iu: *fistichiu, liliachiu, verzuliu* etc. (*în capotul ei fistichiu; niște pete fistichii*);

4) Clasa adjectivelor care realizează opoziții de număr și de caz, dar nu prezintă opoziții de gen; aici sunt cuprinse adjectivele cu desinența -e la nominativ singular: *verde* (*în*

⁴⁶Radu-Golea, 2011, p. 129.

⁴⁷Exemple sunt preluate din Radu-Golea, 2011, p. 129.

heleșteul verde;cu o rochie de catifea verde;Păianjenii de pământ ...,verzi și puternici, cu cercevele verzi);

5) Clasa adjectivelor care realizează opoziții de caz, de gen (numai la singular) și de număr (numai la feminin) – sunt cele derivate în *-ui*: *gălbui;verzui;albăstrui(o umbră verzuie;Unii erau dărîmați bine, verzui la față; înconjurate de casele verzui);*

6) Clasa adjectivelor prin căror flexiune se realizează numai opozițiile de gen, cele de număr și de caz neutralizându-se; această clasă cuprinde adjective cu tema terminată în *-i* nesilabic: *bălai< băl + -ai, corai etc. (oromâncă bălaie).*”⁴⁸

Mai departe, Radu-Golea⁴⁹ discută că adjectivele nume de culori, ca și celelalte adjective în limba română, conform regulilor fonetice, pot avea radicalul monomorfematic (*alb*) sau variabil, datorită alternanțelor fonetice.⁵⁰ Radu-Golea scrie ca alternanțele vocalice pot afecta silaba accentuată a radicalului pentru ce găsim exemple în corpusul:*vănăt / vânătă - vineți / vinete (străbătînd aerul vinețiu;frînghiile și ațele roșii și vinete ale venelor)*. De asemenea, găsim și exemple pentru alternanțele consonantice care se produc între consoane simple sau între grupuri de consoane: *d/z - verde / verzi, s(tr)/ș(tr) - albastru / albaștri (e în heleșteul verde / Ochii ei verzi, ochiuri de cer albastru / deschiseochii, ochii albaștri)*.

Pe același pagina, vorbind despre cuvintele compuse,Radu-Golea scrie că: „Radicalul adjectivelor flexibile poate fi simplu sau dezvoltat, variabil sau invariabil. Adjectivele variabile se împart în două grupe:

1) adjective care primesc flectivul la sfârșitul cuvântului

2) adjective care pot primi flectivele și în interiorul cuvântului – la sfârșitul primului element de compunere.”⁵¹

Exemple pentru amândouă puncte găsim în povestirea REM: *Toate lucrurile din cameră au devenit întunecat-albăstrii;verde-întunecat / verzi-întunecați, galben-chihlimbar / galbenă-chihlimbar.*

6. Termeni cromatici în relații sinonimice, antonimice și omonimice

Radu-Golea scrie și oferă exemple pentru afirmație că termenii cromatici pot să apară în cadrul unei relații de antonimie care exprimă alternanța: *ba că-i albă, ba că-i neagră* sau în

⁴⁸Clasificarea preluată din Radu-Golea, 2011, p. 130.

⁴⁹Radu-Golea, 2011, p. 130

⁵⁰„Un radical adjectival poate fi afectat nu numai de o singură alternanță fonetică (vocalică sau consonantică), ci și de două alternanțe vocalice și una consonantică (vănăt/vineți).” (Gramatica academică a limbii române, I, 2008, p. 150.)

⁵¹ Radu-Golea, 2011, p. 130.

cadru unei relații antonimice care exprimă excluziunea: *nici albă, nici neagră; când albă, când neagră* sau în sintagma *alba-neagra*⁵² (joc de noroc ilegal, practicat de șmecheri pe stradă, la care trecătorii sunt momiți să participe, iar apoi sunt sistematic înșelați⁵³).

Termeni cromatici se pot constitui și în serii sinonimice, nu numai ca antonime. Astfel, *albăstriu* este sinonim cu *albăstrui*, *crem* are ca sinonime pe *alb-gălbui* și (*de*) *culoareaunutului*, *verzui* este sinonim cu *verzuliu* și chiar cu *prăzuliu*⁵⁴, subliniază Hasdeu.

Hasdeu este de părere că adjectivul *albău* (*albăie*) este sinonim cu *albior*, *albineț*, *albișor*, *albuț* (dar cu nuanța agumentativă, nu deminutivală), iar *albicios*, *albicioasă* este sinonim cu *albui* sau *albiu* și cu *alburii*, care arată că ceva este aproape alb, dar fără nuanță diminutivală ca *albișor* sau *albineț*.⁵⁵

Radu-Golea indică alta relație. Nu numai sinonimia și antonimia pot fi exemplificate cu ajutorul termenilor cromatici, ci și omonimia.⁵⁶ Termenul argotic *negresă*, cu sensul „butelie de aragaz”⁵⁷, este omonim cu *negresă* „femeie de rasă neagră”⁵⁸ și cu *negresă* „prăjitură preparată cu multă cacao”⁵⁹; la fel termenul cromatic *azur* „culoare albastră-deschis”⁶⁰ este omonim cu termenul din limbajul sportiv *azzur* „referitor la echipa de fotbal a Italiei”.⁶¹ În aceste exemple s-ar putea vorbi și de polisemie, fiind vorba de cuvinte cu același etimologie și cu legătura clară între ele (echipa italiană de fotbal poarta tricourile azurii, prăjitura cu cacao este aproape neagră).

7. Proverbe, zicători, frazeologisme

Proverbele și zicătorile ce conțin termeni cromatici alcătuiesc familii paremiologice. Mai bogate familiile paremiologice sunt ale termenilor *alb* și *negru*, subliniază Radu-Golea. Celelalte nume de culori au familii paremiologice mai sărace. Radu-Golea oferă câteva exemple de proverbe și zicători: „Strânge bani albi pentru zile negre”; „N-o fi dracul atât de negru”; „Înnegrind pe altul, nu te albești pe tine”; „Râde dracul de porumbe negre și pe sine

⁵² Radu-Golea, 2011, p. 133.

⁵³ Dicționar de argou al limbii române, 2007

⁵⁴ Care are culoarea prazului; verde-deschis. (Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită), 2009)

⁵⁵ Hasdeu, 1998, p. 570.

⁵⁶ Relație dintre două cuvinte, structuri identice ca formă, dat între care nu există nici o legătură de sens. (Micul dicționar academic, ediția a II-a, 2010)

⁵⁷ Dicționar de argou al limbii române, 2007

⁵⁸ Noul dicționar explicativ al limbii române, 2002

⁵⁹ Micul dicționar academic, ediția a II-a, 2010

⁶⁰ Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită), 2009

⁶¹ Dicționar de cuvinte recente, ediția a II-a, 1997

nu se vede”⁶²-, la care putem adăuga și exemple din *Dicționar de proverbe și zicători românești*: „Dă cu negru peste verde, că stăpânul nu ne vede.”, „Ba e albă, ba e neagră.”

De asemenea, expresii idiomatice mai des au ca bază o culoare. Din lucrarea lui Opašić și Spicijarić⁶³ se concludă că în fiecare comunitatea umană există expresii idiomatice conectate cu culorile și că simbolismul culorilor respective este cel mai des universal. Autoarele menționează exemplul „plava krv”, care există și în limba română ca „sânge albastru”, care indică că persoana respectivă este din familie de aristocrați.⁶⁴ Mai departe, autoarele scriu despre termenul „biti zelen”, pe care îl găsim și în limba română – „a fi verde la cap” și oferă explicație că verdele este simbol inexperienței.⁶⁵ Trebuie menționat că proverbele și zicătorile asociate cu culorile există și în limba croată. În tabela următoare sunt arătate câteva proverbe și zicatori bazate pe culori în limba română și proverbele și zicatorile corespunzătoare din limba croată.

Nici cât îi negru sub unghie	Koliko crnog pod nokat stane
În pământul negru se face pâinea albă	U ratara crne ruke, a bijela pogača ⁶⁶
A-i fi negru înaintea ochilor	Zacrniti se pred očima
A fi verde la cap	Biti zelen(Nezreo)
Bivolita este neagră, dar laptele ei este alb	Crna krava, bijelo mlijeko
A se duce în lumea albă	Otići u bijeli svijet
Sânge albastru	Plava krv
Rasa galbenă	Žuta rasa
Vin roșu	Crno (crveno) vino

8. Traducerea termenilor cromatici în limba croată

În această secțiune vom discuta despre traducere. Traducerea povestirii REM a făcut Ivana Olujić. Ne vom concentra pe culorile fundamentale.

⁶² Radu-Golea, 2011, p. 133.

⁶³ Opašić, Spicijarić, 2010, 121

⁶⁴ Opašić, Spicijarić, 2010, 126

⁶⁵ Opašić, Spicijarić, 2010, 129

⁶⁶ Meheš, 2007.

8.1. Alb

În povestirea REM găsim culoarea *alb* aproximativ de șasezeci de ori. *Alb* este tradus întotdeauna cu echivalent croat *bijel* (*era alb ca o burtă de pește / bijela kao riblji trbuh; două tinere în alb / dvije djevojke u bijelom; Fața ei era albă / Lice joj je bilo bijelo*). Găsim un exemplu derivări cu sufixe: *albicioasă* <*alb* + *-icios* care se repeta de trei ori. În două exemple *albicioasă* este tradus *cabjelkasta*, dar în exemplu *fața mamei mi s-a părut și mai albicioasă*, traducoatoarea a folosit termenul *bjeličast* care se folosește ca un sinonim al termenului *bjelkast*. În corpusul există și termenul compus, exemplu termenilor compuse când un adjectiv este însoțit de un alt adjectiv, primul fiind un termen cromatic: *alb lăptos* care este tradus cu un cuvânt *mliječnobijela*. Prin cuvintele lui Bošnjak Botica și Olujić, în termenul compus *mliječnobijela* primul cuvânt este adjectiv, nu adverb, care cu conectorul *-o-* și cu al doilea adjectiv face termenul compus.⁶⁷

Mai departe găsim termenul *alb* în termeni compuși din două adjective cromatice: *alb-negru* și *alb-gălbui*. Când exemplul *alb-gălbui* se traduce în limba croată, culoarea *alb* rămâne pe primul loc (*ima bijelo-žučkastu plastičnu pločicu*), dar când avem termenul *alb-negru*, atunci traducem *crno-bijel* pentru că această sintagma este așa stabilită în limba croată. În plus, vorbind despre termenul cromatic *alb-negru* trebuie spus că nu este vorbă despre o culoare ci despre două culori neamestecate. În continuare, observăm un exemplu *ciorapi de culoarea cafelei cu lapte*, care este tradus ca *boja bijele kave*, deci din nou pentru că în limba croată nu este obișnuit termenul *boja kave s mljekom* ci *boja bijele kave* (cu toate că pe lângă *bijela kava* există și *kava s mljekom*).

8.2. Negru

Culoarea *negru* o găsim în povestirea REM aproximativ de patruzeci de ori. Când traducem termenul *negru* din limba română în limba croată folosim termenul *crn* (*negru artificial / umjetno crnu boju; capul negru ca smoala / glava crna kao katran*). De trei ori este partea termenului compus din două adjective cromatice: *alb-negru*, *negru-indigo*, *verde-negru*. Termenul *verde-negru*, în exemplul *aerul era de un verde-negru*, este din nouă tradus cu un cuvânt *crnozelen* (*crn* + *-o-* + *zelen*) unde *crn* este adjectiv, nu adverb, în plus, dacă observăm exemplul *aerul era de un verde-negru* vedem că *verde* are articolul nehotărât, deci este în funcția substantivului și în limba română adjectivul este poziționat după substantivului.. În termenul *negru-indigo* Olujić a schimbat ordinea și l-a tradus ca

⁶⁷Bošnjak Botica, Olujić, 2016, p. 15.

ljubičastocrna (*ljubičast* + *-o-* + *crna*). Este probabil că Olujić a schimbat ordinea cuvintelor pentru că dorea să sublinieze culoarea *negru*. În limba croată când observăm termenul cromatic *ljubičastocrna*, îl descriem ca culoarea *negru* cu nunațe de *violet*. Asta este singurul caz în care Olujić a tradus culoarea *indigo* cu *ljubičasta*, probabil pentru că este vorba despre dudu (*...duzi bātrīni, la sfīrșitul verii plini de dudu albe, viermānoase, sau negre-indigo... / stari dudovi, puni duplji, krajem ljeta krcati bijelim, crvljivim dudinjama, ili ljubičastocrnim...*) a căror culoarea în limba croată este mai des descrisă ca *violet închis* sau *negru*.

Mai departe observăm adjectivul *negru* în rădăcina verbului *înnegri*, care este tradus, cum era așteptat, cu verbul *pocrnjeti* (*stīlpīi de telegraf înnegriți de catran / telegrafskim stupovima pocrnjelim od katrana*)

8.3. Roșu

Culoarea *roșu* este menționată de aproximativ o sută ori. Culoarea *roșu*, când este în forma sa originală se traduce ca *crvena* (*celofan roșu / crveni celofan; un trandafir roșu / crvena ruža; Regina Roșie / Crvena Kraljica*) În textul găsim câteva exemple termenului cromatic *roșu* derivate cu sufixe: *roșiatic, roșcat, roșietic*. Sufixul *-atic* semnalează că obiectul despre care este vorbă conține culoarea respectivă în măsură mai puțină. În conformitate cu aceasta, *roșiatic* (*roșu* + *-atic*) se traduce *crvenkast* (*crven* + *-kast*), la fel ca în limba română prin derivare cu sufixe. Sufixul *-kast*, la fel ca și în limba română, arată că obiectul despre care este vorbă conține culoarea respectivă în măsură mai puțină (*radia o căldură roșiatică / zračilo je crvenkastom toplinom*). Culoarea *roșcat* (*roșu* + *-cat*) este întotdeauna, de asemenea tradusă cu termenul *crvenkast* (*crven* + *-kast*), doar în frază *Mi-era al naibii de dragă, roșcata!, roșcata* este substantiv și este tradus ca *riđokosa, Bila mi je prokleta draga, riđokosa!*. Culoarea *roșietic* este întotdeauna tradusă la fel ca *crvenkast*. Deci, putem să concludem că deși există diferența în limba română dintre adjectivele *roșiati, roșcat* și *roșietic*, toate sunt traduse cu un adjectiv *crvenkast* pentru că vorbitori limbi croată nu fac diferența și folosesc doar un adjectiv.

În continuare, găsim adjectivul *roșu* în rădăcinaverbelor: *a roși, a înroși*. Observând verbul *a roși*, vedem că este tradus diferit – o dată ca *pocrvenjeti* și o dată ca *zacrvenjeti se* (*să roșesc puțin / da pomalo pocrvenim; se roșea ca sfecla / zacrvenjela bi se kao cikla*). Căutând verbul *zacrvenjeti se* în dicționarul sinonimelor limbii croate vom vedea că verbele *pocrvenjeti* și *zacrvenjeti se* sunt sinonime.⁶⁸

⁶⁸ Šarić, Tittschen, Rječnik sinonima hrvatskoga jezika, p. 529.

În plus, în corpusul nostru există și câteva exemple de compunere: *roșu-strălucitor*, *auriu-roșcat*, *roșu-portocaliu*. *Roșu-strălucitor* este exemplu termenului compus dintr-un adjectiv cromatic însoțit de un alt adjectiv, provenit din verb la participiu, și este tradus ca *blještavocrvena* < *blještavo* + *crvena* (*pe-o bicicletă mică, roșu-strălucitoare / na malenom, blještavocrvenom ženskom biciklu*). În acest exemplu *blještavo* este în funcția adverbului și înseamnă *strălucitor*. În corpus există și un termenul cromatic *stacojiu*. *Stacojiu* este culoarea roșu aprins, culoarea racului (stacojului) fiert, dar în acest caz este tradusă ca *žarkocrvena* (*žarko* + *crvena*), și din nou *žarko* este adverb. Trebuie sublinia și faptul că termenul cromatic *žarkocrvena* este termenul compus utilizat pentru traducere termenului simplu *stacojiu*. Mai departe, termenul compus din două termeni cromatici *auriu-roșcat* este tradus cu termenul *zlatnocrvenkast* < *zlatno* + *crvenkast* (*Unduiră reflexe auriu-roșcate pe obraz / zlatnocrvenkasti odrazi na obrazima*). Termenul *zlatno* se folosește ca partea primă temenilor compuși când se descrie culoarea care se revărsă în auriu. Termenul *crvenkast* (< *crven* + *-kast*) este termenul cromatic derivat cu sufixul *-kast*.

Este interesant și exemplul *roșu-portocaliu*. Este tradus cu termen compus din două termeni cromatici, conectați cu conectorul (-), care sunt în relație de coordonare, deci sunt egale (nu este vorbă despre o culoare cu nuanța de culoarea altă, ci despre două culori): *crveno-narančasto* (*trupul roșu-portocaliu al Esterei / crveno-narančasto Esterino tijelo*).

8.4 Albastru

Culoarea *albastru*, în povestirea REM se repetă cca. optzeci de ori. De cele mai multe ori găsim acest termenul cromatic în forma de bază sa *albastru* și se traduce cu termenul *plav* (*un fum albastru / plavi dim; pe un lac albastru / na plavom jezeru; camionul acela vopsit în albastru / taj plavo obojeni kamion*) Mai des aflăm termeni derivați cu sufixul *-ui*: *albăstrui* < *albastru* + *-ui*. Termenul cromatic *albăstrui* în limba croată se traduce ca *plavkast* < *plav* + *-kast*: *statuia soldatului, acum albăstruie / kip vojnika, sad plavkast; de satin de plapumă cu ape albăstrui / od satena za poplune, s plavkastim preljevima; se vedea o diră de lumină albăstruie / vidio se trag plavkastoga svjetla; lumina,..., albăstruie / plavkasto,... svjetlo*. Cei doi termeni cromatici *albăstrui* și *plavkast*, din cauză sufixelor sale (*-ui* și *-kast*) indică sensul că obiectul care se descrie cu acești termeni cromatici conține culoarea respectivă în măsura mai puțină.

Mai departe, des aflăm și termeni derivați cu sufixul *-iu*, *albăstriu* < *albastru* + *-iu*. Acest termen este tradus cu cuvântul *plavkast* (*plav* + *-kast*) sau *plavičast* (*plav* + *-ičast*): *ca un fir de lână albăstruie / poput plavkaste niti vune; în care am făcut soluția albăstruie de apă cu*

săpun / napravile plavičastu otopinu vode i sapuna. În opinia mea, deși termeni *plavkast* și *plavičast* sunt sinonime⁶⁹, este mai bine să folosească termenul *plavičast* când traducem termenul cromatic *albăstriu*, ca să se facă distincția dintre *albăstrii* și *albăstriu*. Mai departe, în text găsim și exemplul de legătura: adjectivul + ca + substantivul (*Doar cerul albastru ca turcoaza... / Samo se poput tirkiza plavo nebo...*). În același mod se face și traducere în limba croată, dar se folosește prepoziție *poput* sau conjuncție *kao*. Observând termenul *albastru* notăm și schimbarea adjectivului în verb: *a se albăstri* care și în limba croată este tradus cu verbul reflexiv: *playjeti se: unde cerul se albăstrea / gdje se nebo playjelo*. Găsim și forma gerunziului *albăstrind* care Olujić a tradus se cu perfectul compus al verbului *plaviti*: *se vedea un sfert de lună, albăstrind cerul în jur / vidjela se četvrtina mjeseca, koja je plavila okolno nebo*. Observând verbul *a albăstri* putem vorbi despre două sensuri pentru care în limba croată există doi echivalenți: *a colora în albastru / plaviti* și *a deveni albastru / playjeti*. În adăție, trebuie menționat și omonimie în limba croată, unde *plaviti* poate însemna și *a inunda*, deci sensul este ambiguu.

Mai des termenul cromatic *albastru* găsim în termeni compuși din două adjective cromatice sau dintr-un adjectiv cromatic însoțit de un alt adjectiv, provenit din verb la participiu: *albastru-cenușiu / cenușiu-albastru, albastru-vânăt, alburiu-albastru, albastru-verzui, verde-albastru-galben, albastru-aburos, întenucat-albastru* etc. Acești termeni sunt mai des traduși la fel cu termeni compuși din două termeni cromatici cu conectorul (-), sau mai rar cu termen compus din două adjective cu conectorul -o-: *sivo-plava, sivo-plavkasta, ljubičastomodra, bjeličasto-plava, zelenkasto-plava, zeleno-plavo-žuto, plavomagličasta, mračno-plavkasta*. „Orfeu” în *coperți de sugativă, albastre-cenușii / Orfej u koricama od bugačice, sivo-plavim; care-și susura apa meandrică, de sticlă cenușiu-albăstrie / koji je žuborio meandarskom stakleno-sivo-plavkastom vodom; iată și ușa ei albastră-vînătă / evo i njezinih vrata, ljubičastomodrih; ca pe niște pîlpîiri alburiu-albastre / kao bjeličasto-plave proplamsaje; un fel de albastru-verzui foarte palid / neku vrstu vrlo blijede zelenkasto-plave; m-am uscat ... în soarele verde-albastru-galben-transparent-sonor al dimineții / sušila sam se na zeleno-plavo-žuto-prozirno-zvonkom jutarnjem suncu; dar în partea cealaltă, albastră-aburoasă / a na drugoj strani, plavomagličastoj; toate lucrurile din cameră au devenit întunecat-albăstrii / sve su stvari u sobi postale mračno-plavkaste*. Cum este zis în textul mai sus, când termenul cromatic este compus din două termeni cromatici conectați cu conectorul (-) atunci culorile respective sunt egale, deci nu este important ce culoare Olujić a

⁶⁹ Šarić, Tittschen, Rječnik sinonima hrvatskoga jezika, p. 334.

pus pe primul loc. În asemenea situații traducătoarea face traducere după celalalte criterii. În exemplul *iată și ușa ei albastră-vînătă* nu traduce *albastru* cu termenul *plav* (cum face în majoritatea textului), dar cu termenul *ljubičast* pentru că dacă ar fi tradus *plavo-modro*, ar fi ca și cum ar fi folosit două sinonime și probabil din cauză că ușa respectivă este menționată și în frază *descuie ușa ei vineție*, traduce din nou cu termenul *ljubičastomodra* (*otključava svoja ljubičastomodra vrata*).

Fraza *ușa ei albastră-vînătă* este foarte bun exemplu când amandouă adjective din termenul compus pot primi flectivele. Mai departe, exemplul *dar în partea cealaltă, albastră-aburoasă / a na drugoj strani, plavomagličastoj* este foarte interesant pentru că, cum este menționat în textul mai sus, în limba croată când observăm un termenul cromatic compus cu conectorul *-o-*, termenul al doilea este termenul primar. Atunci în exemplu *albastră-aburoasă / plavomagličasta*, termenul primar este *aburoasă / magličasta* și acest fapt este neobișnuit pentru că *aburos / magličas* în alte contexte (mai ales neliterare) nu este termenul cromatic. Se poate discuta, deci, dacă, *magličastoplava* n-ar fi o traducere mai potrivită.

Vorbind despre culoarea *albastru* trebuie menționat și termenul cromatic din limba croată *modra*. Am menționat că vorbitori limbii croată fac diferența dintre *plava* și *modra* și este interesant să se vadă ce termeni cromatici din limba română Olujić a tradus cu termenul *modra*: *în bluză bleu cu elefanți / u modroj majici na slonice; trăbătînd aerul vinețiu / probijajući se kroz modri zrak; bolnavi în halate... și bleumarin / bolesnici u... i modrim ogrtačima; ușa ei albastră-vînătă / evo i njezinih vrata, ljubičastomodrih*. Observând acești termeni trebuie menționat că în limba croată termenul *modra* pot înseamnă și *albastru-închis* și *albastru-deschis* (în funcție de context: *albastru-deschis* când se referă la fenomene naturale, *albastru-închis* când se referă la culoarea pielii sau îmbrăcămintei).

Termenul *bleu* este tradus ca *modra*, probabil să facă distincție dintre *bleu* și *albastru*. Cred că în acest caz Olujić a folosit termenul *modra* din cauză ce termenul *albastru* l-a tradus întotdeauna ca *plava* și vrea să sublinieze că nu este vorba despre *albastru*. Cred că același este și cu termenul *bleumarin*, care în dicționar este descris ca *albastru-închis*⁷⁰ din cauză că poate fi tradus și cu termenul *tamnoplava, tamnoplav* și *modar* fiind sinonime în croată. Culoarea *vînăt* este culoarea *albastru-închis* cu reflexe violete. În limbă croată vorbitori folosesc și expresie *boja patlidžana / culoarea vinetei*, dar în povestirea REM Olujić a tradus cu termenul literar *modra* din cauză ce este vorbă despre ușa și nu este obișnuit, în limba croată, să folosească expresie *vrata bojepatlidžana*. Tot așa, cu toate că există legătura clară

⁷⁰Micul dicționar academic, ediția a II-a, 2010

între leguma *vânăță* și culoare, și în limba română se folosește expresia *de culoarea vinetei* sau chiar împrumutul din engleză (*violet*) *aubergine*, mai ales în context vestimentar. Cu termenul cromatic *modra*, de asemenea, a tradus și cularea *vinețiu* pentru care este oferată aceasta definiție: „Care bate în vânăț, cu nuanțe albastrui”, dar și „Albastrul cerului; p. ext. văzduh.”⁷¹

8.5. Verde

Termenul cromatic *verde*, în povestirea REM, este menționat aproximativ șaiszeci de ori în variantele diferite. Echivalentul culorii *verde* în limba croată este *zelen* (*vopsite frumos în albastru sau verde / lijepo obojenih u plavo ili zeleno; ață...verde / zeleni...konac; o femeie grasă în verde / debela žena odjevena u zeleno*). Găsim culoarea *verde* mai des în termeni compuși din două termeni cromatici: *galben-verde* care este tradus, fără modificări, cu termenul *žuto-zelen*, compus din două termeni cromatici, conectați cu conectorul (-). Termeni cromatici conectați cu conectorul (-), în limba croată sunt în relație de coordonare (*lumina galben-verde a verii / žuto-zeleno svjetlo ljeta*) și raportul acestor culori este egal. În limba română nu se face diferența în scris dintre relații de coordonare sau subordonare. Este decizie traducătoarei cum să facă traducere și cum înțelege textul. Din cauză ce termeni *verde-aurie* și *verde-negru* sunt traduși cu termeni compuși din două adjective cu conectorul -o-: *o pădure verde-aurie / zelenozlatnu šumu; și aerul era de un verde-negru, nesănătos / i zrak je bio crnozelen, nezdrav*. Cred că acești doi termeni sunt traduși în forma compusă din două adjective cu conectorul -o- pentru că traducătoarea a vrut să sublinieze, în primul exemplu culoarea *zlatna* și în exemplu al doilea culoarea *zelena* și în adiție, a vrut să arate că este vorbă despre o culoare amestecată. S-ar putea, deci, discuta, dacă n-ar fi o alegere mai bună să traducă exemplul *lumina galben-verde* ca *zelenožuto svjetlo*, fiind mai greu de imaginat o lumină în două culori, ci mai de grabă o lumină galbenă care „bate a verde”. De asemenea, există și termeni compuși dintr-un adjectiv cromatic însoțit de un alt adjectiv, provenit din verb la participiu: *verde deschis* și *verde închis* care se în limba croată traduc ca *svijetlozelena* și *tamnozelena*, deci cu termeni cromatici compuși din adverb și adjectiv conectați cu -o- (*o rochie de catifea verde deschis / haljinicu od svijetlozelenoga baršuna; ca o viperă o panglicuță de catifea verde închis / poput zmije...tamnozelena baršunasta trakica*). Mai departe, termenul *verde* este des derivat cu sufixul -ui (*verde* + -ui > *verzui*) și este tradus cu termenul *zelenkast*: *dintre blocurile verzulii / između zelenkastih zgrada; de la verzui la*

⁷¹Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită), 2009

⁷¹Dicționar de cuvinte recente, ediția a II-a, 1997

maroniu și roșcat / od zelenkaste do smečkaste i crvenkaste; cu cartilaje vizibile, verzui, sub pielea uscată / kroz čiju se suhu kožu nazirala zelenkasta hrskavica; un fel de albastru-verzui foarte palid / neku vrstu vrlo blijede zelenkasto-plave; înconjurată de casele verzui și roze și turtite / okružene zelenkastim i roza nagnječenim kućama.

Cu termenul *zelenkast* este tradus și termenul cromatic *verzuliu*, care este descris ca termenul popular în *Dicționarul de sinonime al limbii române* (*rozaliuverzuliu, vinețiu, praful acesta / ružičasto-zelenkast, modričast, taj se prah*).

Termenul *vernîl*, deși descris în *Dicționarul explicativ al limbii române* ca *verde deschis* Olujčić a tradus ca *žutozelena: cu voaletă vernîl / sa žutozelenom koprenom*. Această decizie a traducătoarei a rezultat probabil din faptul că prin traducere *svijetlozelena* s-ar fi pierdut un cuvânt din bogăția lexicală a lui Cărtărescu, dar și prin faptul că macar o parte a obiectelor descrise în română *vernîl* – se poate verifica prin căutarea imaginilor pe Internet – conține o nuanță galbenă.

Există și două exemple de combinare, când culoarea este comparată cu obiectul (adjectivul + *ca* + substantivul) este tradusă la fel și în limba croată: *verde ca fierea / zelenom kao žuč; ogîndindu-și buzele triste în heleșteul verde ca smaraldul / ogledaju u poput smaragda zelenom jezercu*. Observând termenul *verde* aflăm și trecerea adjectivului în verb care este folosit în formă participiului, și în același mod este tradus în limba croată: *în mijlocul pajiștilor înverzite / usred zazelenjenih pašnjaka*.

8.6. Galben

De asemenea, și culoarea *galben* este reprezentată în textul în același măsură ca și culoarea *verde*, aproximativ de cincizeci de ori. Culoarea galben este tradusă în limba croată cu termenul *žut* (*cu o biserică galbenă / žutom crkvom; în răcoarea galbenă a dimineții / u žutu svježinu jutru; urși galbeni și cafenii / žutih i smeđih medvjedića*) Cel mai des este derivată cu sufixul (*gălbui* < *galben* + *-ui*) și întotdeauna este tradusă în același mod cu sufixul *-kast* (*žučkast*). În amândoi termeni derivați există alternanțele, în limba română vocalică (*a > ă*) iar în limba croată consonantică (*t > ć*): *o aplică deplastic alb-gălbui / bijelo-žučkastu plastičnu pločicu; blana gălbuie / žučkasta mu je dlaka; dreptunghiuri gălbui / žučkasti pravokutnici*.

Aflăm și termeni compuși din două adjective: *printr'e stelele galben-strălucitoare / među svjetlucavim žutim zvijezdama; lumina galben-verde a verii / žuto-zeleno svjetlo ljeta; bec galben-portocaliu / žutonarančaste žarulje; cu pereții zugrăviți întrun galben-crem liniștitor / zidova obojenih nekom umirujućom krem-žučkastom*. Termenul *galben-*

*strălucitor*nu este tradus cu termenul compus, ci cu două adjective, dar în opinia mea pot să fi tradus și cu termenul *svjetlucavožut*. În exemplul *bec galben-portocaliu* ar fi probabil mai bine *narančastožuta* žarulja cu schimbarea ordinei așa cum este făcut (aproape) sistematic în celelalte locuri. Deși în exemplul *pereții zugrăviți întrun galben-crem*, termenul *galben* nu este derivat cu sufixul *-ui*, Olujić l-a tradus cu termenul derivat cu sufixul *-kast*, *krem-žučkast*, posibil pentru că a vrut să descrie ca este vorbă despre culoarea *crem* cu nuanța galbenă. Găsim și două termeni derivați din adjectivele cromatice și substantive comune: *galben citron... / limun-žutom...*; *se lumină brusc întrun galben murdar / naglo je zasvijetlila prljavožuto*. De asemenea, există și exemplu de combinare și cel mai des culoarea *galben* este comparată cu lămâia, și la fel în limba croată cu substantivul *limun*: *la o femeie galbenă ca lămâia / nekoj ženi žutoj kao limun. Un număr îngălbenit / jedan požutjeli broj; cu coaja zgrunțuroasă, îngălbenită / grube, požutjele ljuske* –sunt exemple reprezentate de adjective devenite prin derivare verbe, și termenii aceștia sunt traduși cu formele corespunzătoare a verbului croat *požutjeti*.

8.7. Portocaliu

Termenul *portocaliu*, sau mai rar *oranj*, este menționat de douăzeci de ori (patru ori cu termenul *oranj*). Culoarea *portocaliu* este întotdeauna tradusă cu echivalentul croat *narančasta* (*o minge mare...cu portocaliu / velikom loptom s narančastim*), dar câteva ori și termenul *oranj* este tradus cu termenul *narančasta* (*apoi galben și oranj / zatim žut i narančast*). Termenul *portocaliu* nu găsim în formă derivată din cauză că *portocaliu* deja este în forma derivată *portocaliu* < *portocal* + *-iu*. În termeni compuși, îl aflăm cel mai des cu termenul *galben*: *sub lumina chioară a unui bec galben-portocaliu / pod žmirkavim svjetlom žutonarančaste žarulje; cârciumăreasa, ..., galben-portocalie / žutonarančasta cinija*. În timp ce pentru descrierea culorii becului ar fi poate mai bine să fie tradus prin *narančastožut*, cu *narančast* pe primul loc, în al doilea caz putem fi de acord cu traducerea *žutonarančast* fiindcă autorul a derivat a două parte termenului compus, indicând astfel drept culoarea principală *portocaliu*, ori, poate, ne putem gândi la o floare în două culori, ceea ce în cazul cârciumăreselor este posibil.

Este interesant și să observe situație în care Olujić folosește termenul *oranž*, care a intrat în limba croată, la fel ca și în limba română, din limba franceză. Termenul *oranž* este folosit o dată ca echivalentul termenului *oranj* (*azuriu și oranj / azurnom i oranž*) și o dată pentru traducere termenului regional *nărămziu*: *spre cărămiziu și nărămziu / na boju cigle i oranž*. Deși *oranž* în limba croată nu este termenul regional, nu există niciun termenul mai

bun pentru traducere termenului *nărăzmiu*. Ne putem întreba, bineînțeles, de ce termenul *oranj* nu este tradus sistematic prin echivalentul lui sonor, *oranž*. Răspunsul este în contextul mai larg al povestirii: *oranj* apare aproape întotdeauna ca denumirea unei dintre culorile spectrului, iar în croată vorbind despre curcubeu sau culorile spectrului se folosește termenul *narančasta*.

8.8. Violet

Vorbind despre termenul cromatic *violet*, trebuie menționat că în povestirea REM scriitorul folosește doi termeni cromatici *violet* și *mov*. Mai des folosește termenul *violet*, paisprezece de ori și termenul *mov* doar cinci ori. Culoarea *violet* este întotdeauna tradusă cu termenul cromatic croat *ljubičast*: *clopoștii violeți / ljubičasti zvončići; cu cretă violetă / ljubičastom kredom; capot violet / ljubičasti ogrtač*. În limba româna termeni cromatici *violet* și *mov* sunt cuvinte împrumute, iar în limba croată termenul *ljubičast* este termenul derivat din substantivul *ljubica*. Deși *violet* și *mov* sunt cuvinte împrumute și termenul *ljubičast* este termenul derivat din substantivul, nici *violet* și *mov* nici *ljubičast* nu pot să fie derivați. Termeni *violet* și *mov* pentru că sunt invariabili și termenul *ljubičast* din cauză ce deja este derivat. În afară de imposibilitate să se găsească termeni *mov* și *violet* în forma derivată, în povestirea REM nu există exemplu cu acești doi termeni în termenul compus. Există doar un exemplu de combinare (*culoarea + că + substantivul*): *pînă la violet ca panseaua / do ljubičaste poput mačuhice*. Olujić, mai des, a făcut diferență dintre termeni *violet* și *mov*. Mai des a tradus *violet* ca *ljubičast* și *mov* ca *svijetloljubičast*. Doar de trei ori a tradus termenul cromatic *mov* la fel ca și *violet*: *femeii cu părul mov / ženi ljubičaste kose; bluză de-un mov mai întunecat / zagasitije ljubičastu košuljicu; ne țineam după grasa în mov / mi smo hodale za debeljucom u ljubičastom*. Pentru exemplul *părul mov* cred că este tradus doar cu termenul *ljubičast* din cauză că părul respectiv a fost tradus *cablijedoljubičasta* înainte în text și traducătoarea n-a vrut să repete. *Bluză de-un mov întunecat* este tradus doar cu termenul *ljubičast* pentru că nu poate să fie *zagasitije svijetloljubičast* (*violet-deschis întunecat*). În exemplul *grasa în mov* cred că traducătoarea a folosit termenul *ljubičast* pentru că în propoziții înainte scriitor a descris *grasa* ca o femeie în *violet* (*Am îmbrăcat-o într-un capot violet; I-am atârnat în păr lanțuri de hîrtie violetă*) nu în *mov*. În alte exemple termenul cromatic *mov* este tradus cu termeni compuși dintr-un adverb și adjectiv cu conectorul *-o-*, *svijetloljubičast* (*violet deschis*) sau *blijedoljubičast* (*violet palid*): *de sticlă mov / od svijetloljubičastoga stakla; boabe roșii și mov / svijetloljubičaste bobice; o fișie de satin mov / traku svijetloljubičastoga satena; avea părul vopsit într-un mov bătrînesc / obojena u*

staračku blijedoljubičastu; un fel de mov / neka vrsta svijetloljubičaste; cu scînteierile mov / sa svijetloljubičastim odbljescima. În opinia mea traducătoarea a folosit termenii *svijetloljubičast* și *blijedoljubičast* cu dorința să arate cititorilor diferența dintre *violet* și *mov*.

8.9. Maro

Culoarea care nu este reprezentată în măsura mare în text este culoarea *maro* sau culoarea *brun*. *Maro* este menționat două ori și *brun* doar o dată. *Maro* este tradus cu termenul cromatic fundamental din limba croată *smeđ*(cu *acoperișuri maro / smeđim krovovima; dreptunghiuri maro / smeđe pravokutnike*), iar *brun* este tradus ca *tamnosedă*. Mai apare în forma substantivului *brunet*, în sensul culorii părului (*un doctor brunet / tamnokosi doktor; Era foarte brunet / Bio je vrlo tamnokos*), cu un termenul compus cu conectorul -o- unde primul cuvânt este adverb și al doilea este adjectiv cromatic, probabil cu scopul să facă diferența: *acoperișuri maro / smeđim krovovima; dreptunghiuri maro / smeđe pravokutnike; vernilul și sepia și brunul / žutozelena i sepija i tamnosmeda*.

8.10. Gri

Vorbind despre culorile care nu sunt menționate foarte des trebuie menționată culoarea *gri*, doar că scriitorul folosește mai des sinonimul al lui *gri*, *cenușiu* <*cenușă* + *-iu*. Termenul cromatic *gri* este menționat doar de trei ori în text, dar termenul cromatic *cenușiu* se menționează treizeci de ori. Amandoi termeni cromatici sunt traduși cu termenul cromatic *siv*, deși există echivalent în limba croată pentru termenul cromatic *cenușiu*: *pepeljast*. Deși *gri* este adjectiv invariabil, termeni cromatici *cenușiu* și *siv* sunt adjectivele variabile: *cu lacuri gri / sa sivim jezerima; o spuză de fluturași gri și bej / oblak sivih i bež leptira; pe străduțe cenușii / sivim uličicama; blănițe cenușii de iepure / dvije sive zečje kožice*. O dată termenul *cenușiu* găsim în termenul compus din două termene cromatice *albastru-cenușiu*: *în coperti de sugativă, albastre-cenușii / u koricama od bugačice, sivo-plavim*. Există și un exemplu unde traducătoarea traduce termenul cromatic *albăstrui* cu termenul *sivkast*: *erau identice, bolnave, albăstrii / bila su identična, bolesna, sivkasta*. În opinia mea, în acest caz traducătoarea a folosit adjectivul *siv* pentru că este obișnuit în limba croată să se zică despre o persoană bolnavă că are culoarea *gri*. Mircea Cărtărescu folosește evident termenul *cenușiu* într-un sens neutral (nemarkat stilistic). Pe de altă parte, folosește și sinonimul, *gri*. În traducere, s-a pierdut un cuvânt din bogăția lexicală a nuvelei. Poate s-ar fi putut folosi traducerea *pepeljast* pentru *gri*, care apare totuși mai rar. Pe de altă parte, *pepeljast*, trimițând puternic a *pepeo / cenușă*, nu este întotdeauna clar – s-ar putea referi și la alte aspecte (mirdăria, textura), nu neapărat la culoare.

8.11. Roz

Ultima culoare fundamentală în povestirea REM este culoarea *roz*. Este termenul care se traduce cu două variante în limba croată: cu termenul cromatic *roza*, care este adjectivul invariabil (cel puțin în limba standard – colocvial și dialectal are declinarea), sau cu termenul cromatic *ružičast*. Termenul cromatic *roza* este preluat din limba franceza (*rose*: trandafir) și este un sinonim neformal al termenului *ružičast*⁷². În traducerea Olujić folosește mai des termenul *ružičast*: *roz-bonbon / bombon-ružičasti; în rozurile și vernilurile ei / u svom omiljenom ružičastom i blijedozelenom; devenind violete, roze sau palide / postanu ljubičasti, ružičasti ili poblijede; o gură roză / ružičastim ustima*. În câteva exemple folosește termenul cromatic invariabil *roza*: *de casele verzui și roze / zelenkastim i roza nagnječenim kućama; mica scoică roză / malenu roza školjku*. Găsim și două exemple care sunt traduși doar cu termenul cromatic *roza*: *în fustiță de voal pembe / u sukunjici od roza tila; roz pembe, azuriu și oranj, galben citron / roza, azurnom i oranž, limun-žutom*. În *Dicționarul explicativ al limbii române* culoarea pembe este descrisă ca *culoare roșu-deschis sau roz* și este probabil că pentru traducere culoarei pembe Olujić folosește doar termenul *roza* să facă distincție dintre *roz* și *pembe*.

10. Concluzie

Cercetarea termenilor cromatici este o arie foarte mare. Este o ariecercetată foarte mult și de mulți oameni. Este și zona foarte complicată din cauză ce este efectată de opinie și impresie subiectivă. Uneori autori nu sunt de acord câteculori fundamentale există într-o limbă sau exact care dintre termeni cromatici sunt fundamentali, mai ales în limba română.

Am observat că în diferite domenii, se folosesc diferite clasificări ale culorilor: în fizică sunt numite culorile vizibile și cele invizibile (infraroșu și ultraviolet, practic neexistente pentru alte domenii); în arta plastică există culorile primare, secundare și terțiare, care pot să fi reci sau calde. Lingviștii pe de alta parte, disting culorile fundamentale și nefundamentale și sunt preocupați cu termeni cromatica, nu substanță (ca arte plastice) sau radiația electromagnetică (precum fizica).

Cercetările au arătat că există unsprezece culorile fundamentale cu posibilitatea de culoarea fundamentala a douăsprezecea (*modra* în limba croată și *indigo* în limba română). În limba română spunem că există unsprezece culori fundamentale dacă facem clasificarea după Berlin și Kay, dar –putem să vorbim și despre douăsprezece culori fundamentale când

⁷² Šarić, Wittschen, Rječnik sinonima hrvatskoga jezika, Jesenski i Turk, Čakovec p. 419.

vorbitori fac diferența dintre *albastru* și *indigo* cum am găsit în corpusul. De asemenea, vorbim și despre douăsprezece culori fundamentale în limba croată pentru că vorbitori des fac diferența dintre culorile *plav* și *modar*. Am constatat și că traducătoarea Olujić a făcut diferențe dintre doi termeni cromatici.

De asemenea, am prezentat care sunt condițiile conform cărora culoarea respectivă este considerată ca o culoare fundamentală, stabilite de Berlin și Kay. Cele mai importante caracteristici ale culorilor fundamentale, în conformitate cu lucrărilor utilizate (Berlin și Kay, Bošnjak Botica și Olujić) sunt: 1) ele sunt folosite ca modificatoare; 2) culorile fundamentale pot fi modificate prin sufixe derivate specifice; 3) culorile fundamentale sunt dese, de exemplu în povestirea REM culoarea *albastru* se repetă aproximativ de treizeci de ori, culoarea *roșu* se repetă de patruzeci de ori, dar culoarea *azuriu* (care nu este culoare fundamentală) se repetă doar de nouă ori; 4) uneori au semnificația metaforică.

Am dovedit și paralele dintre limba croată și limba română, mai ales când este vorba de formarea termenilor cromatici. Am arătat că amandouă limbi folosesc mai des derivare și compunere decât combinarea cuvintelor. Am prezentat că sufixele folosite mai des (*-atic*, *-ior*, *-ișor*, *-uliu*) semnaleză că obiceiul despre care vorbim conține culoarea respectivă în măsura mai puțină. Același fapt observăm și în limba croată cu sufixul *-kast* care se folosește când obiceiul despre care vorbim conține culoarea respectivă în măsura mai puțină. Am prezentat și cum adjectivele cromatice pot să își schimbe valoarea gramaticală și să devină substantivul, dar și cum termene cromatice pot fi rezultatul unui procedeu invers.

Am arătat cum toate adjectivele variabile se împart în șapte clase distincte și cum adjectivele cromatice în limba română (cele moștenite din latină și neologice) demonstrează gradul mare de flexibilitate și pot să fie încadrate în șase dintre cele șapte clase și am fundamentat această teză cu exemple, majoritatea provenind din povestirea REM.

Foarte interesant a fost să comparăm proverbele și zicătorile și să arătăm cum cultura română și croată sunt similare.

Mai departe, rămâne întrebarea când se folosește termenul cromatic *brun* și când termenul cromatic *maro*. Din corpus, cu toate că exemple în el sunt foarte puține, se vede că termenul cromatic *maro* este folosit pentru descrierea substantivelor neînsuflețite și termenul cromatic *brun* este rezervat aproape exclusiv pentru descrierea părului și pielii oamenilor.

Cercetarea a dovedit și alte paralele dintre limbi respective: de exemplu când nume de culori devin și termeni generici (*roșii* „comuniști”, *verzii* „ecologiști”). Am arătat ca limba română este mai influențată de limbi străine decât limba croată. Dovadă pentru asta este faptul că în limba română mai des există doi termeni cromatici care sunt sinonimi (*portocaliu* /

oranj; violet / mov; brun / maro; gri / cenușiu) iar în limba croată găsim doar termeni *roza* și *ružičastcare* sunt sinonime, ambele des folosite. Există și alte cuvinte împrumutate, cum ar fi *oranž* din corpusul nostru, dar care nu se folosesc des, mai ales nu în limba.

Foarte interesantă a fost să se vadă traducerea a nuvelei REM din limba română în limba croată unde, prin traducere, am observat diferențe dintre două limbi și termeni cromatici din ele. În primul rând sintagma *alb-negru* sau în limba croată *crno-bijeli* care de obicei nu schimbă ordinea cuvintelor pentru că așa este stabilit în limbi respective. Am realizat că în limba română există câteva sufixe (*-atic, -ior, -ișor, -uliu*) care sunt traduse cel mai des cu un singur echivalent croat *-kast*. Mai departe am arătat câteva exemple unde termeni cromatici sunt traduși cu termenul diferit (*indigo* este tradus ca *ljubičastocrna*) din cauză că fiecare vorbitor sau scriitor are impresia subiectivă.

Această zonă de cercetare este foarte interesantă, dar încă nu suficient explorată. Există multe teme care ar trebui analizate: culorile nefundamentale; substantive, mai ales neologisme, care dezvoltă un sens secundar și au devenit nume de culori (*sepia, lavanda* etc.); termeni cromatici cu sens figurat (*a vedea negru în fața ochilor*).

În sfârșitul, putem spera că asta nu este ultimă cercetarea despre culorile fundamentale și termeni cromatici și că această temă va fi explorată mai mult în viitor.

11. Lista exemplelor din corpus

Cum s-a spus deja, povestirea *REM*, scrisă de Mircea Cărtărescu, este construită în jurul jocului bazat pe culorile spectrului –*roșu, oranj, galben, verde, albastru, indigo* și *violet*, dar culorile, nuanțele și combinarea lor sunt importante în aproape fiecare deschiere, nu doar în descrierea jocului.

Multe dintre aceste 157 de exemple, extrase dintr-un text de cca 80 de pagini tipărite, conțin mai mulți termeni cromatici (enumerați sau combinați), care din cauza economiei nu sunt repetate în tabel.

Lista conține doar exemplele folosite în lucrare.

	ORIGINAL	TRADUCERE
1.	<i>cel mai larg l-am tras cu cretă violetă, în interiorul lui am desenat altul cu cretă indigo, următorul era albastru,</i>	<i>najširi smo izvukle ljubičastom kredom, u njegovoj smo unutrašnjosti nacrtale drugi, kredom boje indiga, sljedeći je</i>

	<i>următorul verde, apoi galben și oranj.... str. 43.</i>	<i>bio plav, sljedeći zelen, zatim žut i narančast... str. 278.</i>
2.	<i>brunul celor Cinci seri str. 32.</i>	<i>tamnosomeđa Pet večeri str. 261.</i>
3.	<i>un doctor brunet str. 61.</i>	<i>tamnokosi doktor str. 303.</i>
4.	<i>era foarte brunet str. 82.</i>	<i>bio je vrlo tamnokos str. 335.</i>
5.	<i>acoperișuri maro str. 22.</i>	<i>smeđim krovovima str. 246.</i>
6.	<i>dreptunghiuri maro str. 26.</i>	<i>smeđe pravokutnike str. 252.</i>
7.	<i>ață marostr. 20.</i>	<i>smeđi ... konac str. 242.</i>
8.	<i>șosete albe str. 18.</i>	<i>bijele čarape str. 240.</i>
9.	<i>un lac albastru str. 23.</i>	<i>plavom jezeru str. 247.</i>
10.	<i>un trandafir roșu str. 44.</i>	<i>crvena ruža str. 278.</i>
11.	<i>Lumina galben-verde str. 26.</i>	<i>žuto-zeleno svjetlo str. 251.</i>
12.	<i>dacă deschidea pînă la trandafiriu culoarea unuia dintre ziduri, îl înnegră pe celălalt pînă la nuanța vișinii putrede str. 26.</i>	<i>kad bi do ružičastoga posvijetlilo boju jednoga od zidova, onaj drugi potamnilo do nijanse trule višnje str. 251.</i>
13.	<i>carton stacojiu str. 1.</i>	<i>žarkocrveni karton str. 203.</i>
14.	<i>un dreptunghi azuriu str. 1.</i>	<i>sa svijetloplavim pravokutnikom str. 214.</i>
15.	<i>în toga ta crem str. 1.</i>	<i>u svojoj krem togi str. 214.</i>
16.	<i>fluturași bej și cenușii str. 98.</i>	<i>sivih i bež leptira str. 339.</i>

17.	<i>devenind violete str. 13.</i>	<i>postanu ljubičasti str. 232.</i>
18.	<i>o fișie de satin mov str. 48.</i>	<i>traku svijetloljubičastoga satena str. 284.</i>
19.	<i>o căldură roșiatică str. 79.</i>	<i>crvenkastom toplineom str. 331.</i>
20.	<i>cîte un vierme albicios str. 53.</i>	<i>pokoji bjelkasti crv str. 292.</i>
21.	<i>o minge mare și vărgată cu portocaliu, azuriu și roșu ca purpura str. 15.</i>	<i>velikom loptom s narančastim, svijetloplavim i grimiznocrvenim prugama str. 235.</i>
22.	<i>alta cu titlu purpuriu str. 2.</i>	<i>joș jednu s grimiznim ... naslovom str. 215.</i>
23.	<i>care purta acum un halat vișiniu str. 51.</i>	<i>nosio ogrtač boje višnje str. 289.</i>
24.	<i>pe cerul alburiustr. 23.</i>	<i>na bjelkastome nebustr. 246.</i>
25.	<i>străbătînd aerul vinețiu str. 35.</i>	<i>probijajući se kroz modri zrak str. 265.</i>
26.	<i>cu ape albăstrui str. 27.</i>	<i>s plavkastim preljevima str. 253.</i>
27.	<i>o aplică de plastic alb-gălbui str. 3.</i>	<i>bijelo-žučkastu plastičnu pločicu str. 217.</i>
28.	<i>înconjurată de casele verzui str. 64.</i>	<i>okružene zelenkastim ... kućama str. 309.</i>
29.	<i>s-a părut și mai albicioasă str. 61.</i>	<i>mamino mi se lice učinilo joș bjeličastijim str. 304.</i>
30.	<i>rozaliuverzului str. 22.</i>	<i>ružičasto-zelenkast str. 245.</i>
31.	<i>de clădiri roșietice str. 1.</i>	<i>crvenkastim zgradama str. 213.</i>

32.	<i>o mireasă roșcovană str. 92.</i>	<i>mladenka ... crvenokosa str. 351.</i>
33.	<i>pe toată pielea ei roșcată str. 30.</i>	<i>po cijeloj crvenkastoj koži str. 257.</i>
34.	<i>un număr îngălbenit din România literar str. 2.</i>	<i>jedan požutjeli broj lista România literarăstr. 215.</i>
35.	<i>în patul înroșit de amurg str. 99.</i>	<i>u postelji zacrvenjenoj od sumraka str. 360.</i>
36.	<i>capătul ei era din metal arămiu str. 68.</i>	<i>kraj joj je bio od metala boje bakra str. 314.</i>
37.	<i>verde-albastru-galben-transparent str. 60.</i>	<i>zeleno-plavo-žuto-prozirno str. 302.</i>
38.	<i>o panglicuță de catifea verde închis str. 67.</i>	<i>haljinicu od svijetlozelenoga baršuna str. 240.</i>
39.	<i>un roșu închis, ca vișina str. 85.</i>	<i>tamnocrvena, poput višnje str. 340.</i>
40.	<i>capacul albastru mai închis str. 96.</i>	<i>tamnoplavi poklopac str. 356.</i>
41.	<i>în pantalonii de velur verde închis str. 97.</i>	<i>u tamnozelenim hlačama od samta str. 357.</i>
42.	<i>părul blond deschis str. 27.</i>	<i>svijetloplava kosa str. 253.</i>
43.	<i>un fond de ten... roz-bonbon str. 3.</i>	<i>puder ... bombon-ružičasti str. 216.</i>
44.	<i>culoarea fisticului str. 27.</i>	<i>boje pistacije str. 246.</i>
45.	<i>ciorapi de culoarea cafelei cu lapte str. 3.</i>	<i>u čarapama boje bijele kave str. 217.</i>
46.	<i>culoarea indigoului str. 64.</i>	<i>boje indgia str. 278.</i>

47.	<i>de culoarea sidefului vechi str. 69.</i>	<i>boje staroga sedefa str. 316.</i>
48.	<i>de la galben ca lămâia pînă la violet ca panseaua str. 1.</i>	<i>od žute poput limuna do ljubičaste poput maćuhice str. 214.</i>
49.	<i>azuriu și roșu ca purpura str. 15.</i>	<i>svijetloplavim i grimiznocrvenim str. 235.</i>
50.	<i>crab roșu ca sîngele str. 70.</i>	<i>raka crvenog kao krv str. 317.</i>
51.	<i>pe spinarea unui elefant uriaș, de stîncă, cioplit pe vîrful unui munte imens, alb ca laptele str. 78.</i>	<i>na leđima divovskoga slona isklesanog u kamenu na vrhu goleme mlječnobijele planine str. 329.</i>
52.	<i>holul negru ca smoala str. 66.</i>	<i>hodnik crn kao katran str. 311.</i>
53.	<i>verde ca smaraldul str. 28.</i>	<i>poput smaragda zelenom str. 254.</i>
54.	<i>albăstriul ftizie al Pădurii de mesteceni str. 32.</i>	<i>plavetnilo Brezika str. 261.</i>
55.	<i>roșul murdar al Iluminării str. 32.</i>	<i>prljavo crvenilo Iluminacije str. 261.</i>
56.	<i>vernihilul și sepia și brunul celor Cinci seri str. 32.</i>	<i>žutozelena i sepija i tamnosmeđa Pet večeri str. 261.</i>
57.	<i>în plastic cenușiu str. 4.</i>	<i>sivom plastikom str. 218.</i>
58.	<i>sideful trandafiriustr. 42.</i>	<i>s ružičastim sedefom str 275.</i>
59.	<i>o pădure verde-aurie str. 42.</i>	<i>zelenozlatnu šumu str. 276.</i>
60.	<i>aerul era de un verde-negru str. 98.</i>	<i>zrak je bio crnozelen str. 359.</i>
61.	<i>o stea roșie în cinci colțuri care reușea să înroșească zăpada str. 17.</i>	<i>crvenu petokraku koja je ... uspijevala obojiti u crveno sav snijeg str. 237.</i>

62.	<i>în mijlocul pajiștilor înverzite</i> str. 77.	<i>usred zazelenjenih pašnjaka</i> str. 328.
63.	<i>cu acoperișuri maro</i> str. 22.	<i>smeđim krovovima</i> str. 246.
64.	<i>în bluză albă</i> str. 61.	<i>bijele ... bluze</i> str. 327.
65.	<i>aricii albi</i> str. 5.	<i>bijelih ježeva</i> str. 219.
66.	<i>cu numele albe</i> str. 1.	<i>s bijelim ... imenima</i> str. 213.
67.	<i>cu o biserică galbenă</i> str. 18.	<i>s ... žutom crkvom</i> str. 239.
68.	<i>urși galbeni</i> str. 19.	<i>žutih ... medvjedića</i> str. 241.
69.	<i>păpădii galbene</i> str. 15.	<i>žutim maslačcima</i> str. 235.
70.	<i>un fum albastru</i> str. 19.	<i>plavi dim</i> str. 241.
71.	<i>apa intens albastră</i> str. 9.	<i>intenzivno plave vode</i> str. 225.
72.	<i>prințese cu ochi albaștri</i> str. 27.	<i>plavooke prineze</i> str. 252.
73.	<i>cu flori albastre</i> str. 58.	<i>s plavim ... cvjetovima</i> str. 299.
74.	<i>inel dintr-o șuviță castanie</i> str. 28.	<i>prsten od kestenjastoga pramena</i> str. 254.
75.	<i>fildeșul gălbui</i> str. 38.	<i>žučkasta slonovača</i> str. 269.
76.	<i>din șipcide lemn galben</i> str. 21.	<i>od ulaštenih žutih drvenih letvica</i> str. 243.
77.	<i>avea botul negru</i> str. 7.	<i>imao je crnu gubicu</i> str. 222.
78.	<i>își trage peste cap și helanca neagră</i> str. 3.	<i>povlači preko glave i crnu dolčevitu</i> str. 217.

79.	<i>privind contururile negre</i> str. 16.	<i>gledajući crne obrise</i> str. 236.
80.	<i>era o lume cenușie</i> str. 63.	<i>bio je to siv svijet</i> str. 307.
81.	<i>două blănițe cenușii de iepure</i> str. 2.	<i>dvije sive zečje kože</i> str. 215.
82.	<i>în capotul ei fistichiu</i> str. 75.	<i>u svom ogrtaču boje pistacije</i> str. 324.
83.	<i>niște pete fistichii</i> str. 23.	<i>mrlja boje pistacije</i> str. 247.
84.	<i>în heleșteul verde</i> str. 28.	<i>zelenom jezercu</i> str. 254.
85.	<i>cu o rochie de catifea verde</i> str. 18.	<i>haljinicu od svijetlozelenoga baršuna</i> str. 240.
86.	<i>cu cercevele verzi</i> str. 22.	<i>sa zelenom stolarijom</i> str. 246.
87.	<i>o umbră verzuie</i> str. 103.	<i>zelenkasta sjena</i> str. 366.
88.	<i>verzui la față</i> str. 103.	<i>zelenkasti u licu</i> str. 303.
89.	<i>oromâncă bălaie</i> str. 39.	<i>plavokosoj Rumunjki</i> str. 270.
90.	<i>străbătînd aerul vinețiu</i> str. 35.	<i>probijajući se kroz modri zrak</i> str. 266.
91.	<i>ochiuri de cer albastru</i> str. 42.	<i>okna plavog neba</i> str. 276.
92.	<i>toate lucrurile din cameră au devenit întunecat-albăstriei</i> str. 71.	<i>sve su stvari u sobi postale mračno-plavkaste</i> str. 318.
93.	<i>era alb ca o burtă de pește</i> str. 42.	<i>bijela kao riblji trbuh</i> str. 275.
94.	<i>două tinere în alb</i> str. 57.	<i>dvije djevojke u bijelom</i> str. 298.
95.	<i>negru artificial</i> str. 4.	<i>umjetno crnu boju</i> str. 217.
96.	<i>capul negru ca smoala</i> str. 69.	<i>glava crna kao katran</i> str. 316.

97.	<i>duzi bătrâni, la sfârșitul verii plini de duche albe, viermănoase, sau negre-indigo str. 22.</i>	<i>stari dudovi, puni duplji, krajem ljeta krcati bijelim, crvljivim dudinjama, ili ljubičastocrnim str. 245.</i>
98.	<i>stîlpîi de telegraf înnegriți de catran str. 64.</i>	<i>telegrafskim stupovima pocrnjelim od katrana str. 309.</i>
99.	<i>Regina Roșie str. 45.</i>	<i>Crvena Kraljica str. 279.</i>
100.	<i>Mi-era al naibii de dragă, roșcata! str. 76.</i>	<i>Bila mi je prokleta draga, riđokosa! str. 326.</i>
101.	<i>să roșesc puțin str. 5.</i>	<i>da pomalo pocrvenim str. 219.</i>
102.	<i>se roșea ca sfecla str. 11.</i>	<i>zacrvenjela bi se kao cikla str. 229.</i>
103.	<i>pe-o bicicletă mică, roșu-strălucitoare str. 35.</i>	<i>na malenom, blještavocrvenom ženskom biciklu str. 264.</i>
104.	<i>Unduiră reflexe auriu-roșcate pe obraz str. 64.</i>	<i>zlatnocrvenkasti odrazi na obrazima str. 309.</i>
105.	<i>trupul roșu-portocaliu al Esterei str. 65.</i>	<i>crveno-narančasto Esterino tijelo str. 310.</i>
106.	<i>camionul acela vopsit în albastru str. 24.</i>	<i>taj plavo obojeni kamion str. 249.</i>
107.	<i>statuia soldatului, acum albăstruie str. 25.</i>	<i>kip vojnika, sad plavkast str. 250.</i>
108.	<i>se vedea o dîră de lumină albăstruie str. 48.</i>	<i>vidio se trag plavkastoga svjetla str. 285.</i>
109.	<i>ca un fir de lînă albăstruie str. 65.</i>	<i>poput plavkaste niti vune str. 310.</i>
110.	<i>în care am făcut soluția albăstruie de</i>	<i>napravile plavičastu otopinu vode i</i>

	<i>apă cu săpun str. 68.</i>	<i>sapuna str. 315.</i>
111.	<i>se vedea un sfert de lună, albăstrind cerul în jur str. 90.</i>	<i>vidjela se četvrtina mjeseca, koja je plavila okolno nebo str. 347.</i>
112.	<i>„Orfeu" în coperți de sugativă, albastre-cenușii str. 1.</i>	<i>Orfej u koricama od bugačice, sivo-plavim str. 214.</i>
113.	<i>care-și susura apa meandrică, de sticlă cenușiu-albăstrie str. 60.</i>	<i>koji je žuborio meandarskom stakleno-sivo-plavkastom vodom str. 302.</i>
114.	<i>ca pe niște pîlpîiri alburii-albastre str. 32.</i>	<i>kao bjeličasto-plave proplamsaje str. 260.</i>
115.	<i>un fel de albastru-verzui foarte palid str. 45.</i>	<i>neku vrstu vrlo blijede zelenkasto-plave str. 280.</i>
116.	<i>în bluză bleu cu elefanți str. 51.</i>	<i>u modroj majici na sloniće str. 288.</i>
117.	<i>bolnavi în halate... și bleumarin str. 61.</i>	<i>bolesnici u... i modrim ogrtačima str. 303.</i>
118.	<i>vopsite frumos în albastru sau verde str. 18.</i>	<i>lijepo obojenih u plavo ili zeleno str. 240.</i>
119.	<i>o femeie grasă în verde str. 20.</i>	<i>debela žena odjevena u zeleno str. 242.</i>
120.	<i>de la verzui la maroniu și roșcat str. 31.</i>	<i>od zelenkaste do smečkaste i crvenkaste str. 131.</i>
121.	<i>cu cartilaje vizibile, verzui, sub pielea uscată str. 37.</i>	<i>kroz čiju se suhu kožu nazirala zelenkasta hrskavica str. 268.</i>
122.	<i>un fel de albastru-verzui foarte palid str. 45.</i>	<i>neku vrstu vrlo blijede zelenkasto-plave str. 280.</i>
123.	<i>înconjurată de casele verzui și roze și</i>	<i>okružene zelenkastim i roza</i>

	<i>turtite</i> str. 64.	<i>nagnjećenim kućama</i> str. 309.
124.	<i>cu voaletă vernil</i> str. 29.	<i>sa žutozelenom koprenom</i> str. 255.
125.	<i>verde ca fierea</i> str. 43.	<i>zelenom kao žuč</i> str. 277.
126.	<i>în răcoarea galbenă a dimineții</i> str. 18.	<i>u žutu svježinu jutra</i> str. 240.
127.	<i>printr'e stelele galben-strălucitoare</i> str. 16.	<i>među svjetlucavim žutim zvijezdama</i> str. 236.
128.	<i>bec galben-portocaliu</i> str. 32.	<i>žutonarančaste žarulje</i> str. 260.
129.	<i>cu pereții zugrăviți întrun galben-crem liniștitor</i> str. 95.	<i>zidova obojenih nekom umirujućom krem-žučkastom</i> str. 355.
130.	<i>galben citron...</i> str. 26.	<i>limun-žutom...</i> str. 252.
131.	<i>se lumină brusc întrun galben murdar</i> str. 41.	<i>naglo je zasvijetlila prljavožuto</i> str. 275.
132.	<i>la o femeie galbenă ca lămâia</i> str. 61.	<i>nekoj ženi žutoj kao limun</i> str. 301.
133.	<i>cu coaja zgrunțuroasă, îngălbenită</i> str. 71.	<i>grube, požutjele ljuske</i> str. 318.
134.	<i>galben și oranj</i> str. 43.	<i>zatim žut i narančast</i> str. 278.
135.	<i>azuriu și oranj</i> str. 26.	<i>azurnom i oranž</i> str. 252.
136.	<i>spre cărămiziu și nărămziu</i> str. 69.	<i>na boju cigle i oranž</i> str. 315.
137.	<i>clopoțeei violeți</i> str. 42.	<i>ljubičasti zvončići</i> str. 276.
138.	<i>cu cretă violetă</i> str. 43.	<i>ljubičastom kredom</i> str. 278.
139.	<i>pînă la violet ca panseaua</i> str. 1.	<i>do ljubičaste poput maćuhice</i> str. 214.

140.	<i>femeii cu părul mov str. 36.</i>	<i>ženi ljubičaste kose str. 267.</i>
141.	<i>bluză de-un mov mai întunecat str. 55.</i>	<i>zagasitije ljubičastu košuljicu str. 295.</i>
142.	<i>ne țineam după grasa în mov str. 47.</i>	<i>mi smo hodale za debeljucom u ljubičastom str. 281.</i>
143.	<i>de sticlă mov str. 35.</i>	<i>od svijetloljubičastoga stakla str. 264.</i>
144.	<i>boabe roșii și mov str. 33.</i>	<i>svijetloljubičaste bobice str. 262.</i>
145.	<i>o fișie de satin mov str. 48.</i>	<i>traku svijetloljubičastoga satena str. 284.</i>
146.	<i>avea părul vopsit într-un mov bătrînesc str. 36.</i>	<i>obojena u staračku blijedoljubičastu str. 266.</i>
147.	<i>un fel de mov str. 69.</i>	<i>neka vrsta svijetloljubičaste str. 315.</i>
148.	<i>cu scînteierile mov str. 71.</i>	<i>sa svijetloljubičastim odbljescima str. 319.</i>
149.	<i>cu lacuri gri str. 77.</i>	<i>sa sivim jezerima str. 328.</i>
150.	<i>o spuză de fluturași gri și bej str. 84.</i>	<i>oblak sivih i bež leptira str. 339.</i>
151.	<i>pe străduțe cenușii str. 1.</i>	<i>sivim ulițicama str. 241.</i>
152.	<i>erau identice, bolnave, albastrii str. 36.</i>	<i>bila su identična, bolesna, sivkasta str. 266.</i>
153.	<i>în rozurile și vernilurile ei str. 10.</i>	<i>u svom omiljenom ružičastom i blijedozelenom str. 226.</i>
154.	<i>devenind violete, roze sau palide str. 13.</i>	<i>postanu ljubičasti, ružičasti ili poblijede str. 232.</i>

155.	<i>o gură roză str. 25.</i>	<i>ružičastim ustima str. 250.</i>
156.	<i>în fustiță de voal pembe str. 45.</i>	<i>u suknjici od roza tila str. 281.</i>
157.	<i>roz pembe, azuriu și oranj, galben citron str. 26.</i>	<i>roza, azurnom i oranž, limun-žutom str. 252.</i>

Bibliografie:

- Cărtarescu Mircea, *Nostalgija*, Zagreb, MeandarMedia, 2013.
- Cărtarescu Mircea, *REM*, București, Humanitas, 2006.
- Berlin, Brent, Kay, Paul, 1969, *Basic Color Terms; Their Universality and Evolution*, Los Angeles, University of California Press.
- Bošnjak Botica, Tomislava, Olujić, Ivana, 2016, „O stvaranju naziva za boje u hrvatskom i rumunjskom jeziku te govoru Karaševa”, *Romanoslavica* 52 (2), p. 7-22.
- Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
- Dicționar de argou al limbii române*, Volceanov, George, Editura Niculescu, 2007.
- Dimitrescu, Florica, 1997, *Dicționar de cuvinte recente, ediția a II-a*, Editura Logos.
- Gramatica limbii române, I. Cuvântul, II. Enunțul (GALR)*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”, București, Editura Academiei Române, 2008.
- Hristea, Theodor, 1984, *Sinteze de limba română*, București, Editura Albatros.
- Marele dicționar ortografic al limbii române*, Academia Română, Editura Litera Internațional, 2008.
- Meheš Mario, 2007, *Hrvatske narodne poslovice*, Zagreb, Homer studio.
- Micul dicționar academic*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, 2002-2003.
- Moroianu, Cristian, 2011, „Originea și evoluția numelor de culori. Dublete etimologice „cromatice””, Publicat în Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Alice Toma și Rodica Zafiu (eds.), *Studii de lingvistică. Omagiu doamnei profesoare Angela Bidu-Vrănceanu*, București, Editura Universității din București.
- Noul dicționar explicativ al limbii române*, Editura Litera Internațional, 2002.
- Opašić, Maja, Spicijarić, Nina, 2010, „Prilog kontrastivnoj analizi frazema sa sastavnicom boje u hrvatskoj, talijanskoj i njemačkoj frazeologiji”, *Flumensia*, p. 121-136.
- Popescu, Mihaela, 2014, „Culori și nume de culori în latină și în limbile romanice. Privire Sintetică”, în Badescu, Ilona / Popescu, Mihaela (eds.), *Studia linguistica et philologica in honorem Prof. univ. dr. Michaela Livescu*, Craiova, Editura Universitaria, p. 255 - 269
- Radu-Golea, Cristina, 2011, „Gramatica termenilor cromatici românești”, *Studia Universitatis Petru Maior. Philologia*, p. 126-137.
- Seche, Luiza, Seche, Marin, 1982, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, Editura Academiei RSR.
- Šarić, Ljiljana, Wittschen, Wiebke, 2010, *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika*, Zagreb, Jesenski i Turk.

Štimac Ljubas, Vlatka, 2013, „Podrijetlo, sintaktička struktura i leksikografska obrada naziva za boje”, *Studia lexicographica* 12, p. 91-115.

Vidrașcu, Anatol, Vidrașcu, Dan, 2001, *Dicționar de proverbe și zicători românești*, Biblioteca școlarului, București, Editura Litera Internațional.

Volceanov, George, 2007, *Dicționar de argou al limbii române*, Editura Niculescu.

Sažetak

Nazivi za boje predmet su istraživanja različitih disciplina kao što su fizika, kemija, psihologija, filozofija, ali i lingvistika. Govoreći o nazivima za boje treba napomenuti kako je to vrlo promjenjiva leksička podskupina. Ovisi o karakteru određenog jezika, ne samo o njegovoj gramatičkoj strukturi već i o načinu na koji taj jezik stvara termine i odnose među njima i predmetima. Također je bitna i subjektivnost govornika jer prema definiciji boje, preuzetoj iz područja fizike, ona je dojam što ga na oko ostavljaju različita zračenja od kojih se sastoji svjetlost.

Ovaj rad proučava nazive za boje u rumunjskom jeziku na temelju pripovijesti *REM* koju je napisao Mircea Cărtărescu te prikazuje analizu prijevoda naziva za boje iz pripovijesti *REM*. Pripovijest *REM* dio je knjige *Nostalgija*, koju je napisao Mircea Cărtărescu, rumunjski pisac i književni kritičar, a odabrana je kao korpus iz razloga što obiluje bojama i nazivima za boje. U njoj autor opisuje igru sedam djevojčica koja traje sedam dana. Svaka od njih jedan se dan pretvara da je kraljica, a svakoj se kraljici dodijeli jedna boja. Djevojčice su odabrale sljedeće boje: *crvenu narančastu, žutu, zelenu, plavu, indigo i ljubičastu*. Osim igre djevojčica koja uključuje tih sedam boja, i ostatak pripovijesti bogat je bojama. Osim toga, 2011. godine pripovijest je prevedena na hrvatski jezik, što omogućuje usporedbu i analizu naziva za boje u rumunjskom i hrvatskom jeziku. Pripovijest je prevedena u sklopu prijevoda knjige *Nostalgija*, a prevela ju je Ivana Olujić.